

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

JURE LENIČ

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

**DIPLOMSKO DELO
KRIZA GLOBALIZACIJE IN DEGLOBALIZACIJA**

Ljubljana, februar 2010

JURE LENIČ

IZJAVA

Študent Jure Lenič izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom mag. Šlander Wostner Sonje, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. OPREDELITEV GLOBALIZACIJE IN DEGLOBALIZACIJE	2
1.1 OPREDELITEV GLOBALIZACIJE	2
1.2 KAJ JE GLOBALIZACIJA	3
1.3 MERJENJE GLOBALIZACIJE	4
1.4 KAJ JE DEGLOBALIZACIJA	5
1.5 MERJENJE DEGLOBALIZACIJE	6
1.6 GLOBALIZACIJA IN DEGLOBALIZACIJA SKOZI DVE STOLETJI	7
1.6.1 Obdobje I: anti-globalne merkantilistične omejitve 1492–1820	7
1.6.2 Obdobje II: prvo globalno stoletje 1820–1913	8
1.6.3 Obdobje III: premagovanje anti-globalnega odmika 1913–1950	9
1.6.4 Obdobje IV: drugo globalno stoletje 1950–2002	9
2. EKONOMSKI VIDIKI DEGLOBALIZACIJE	10
2.1 DEGLOBALIZACIJA MENJAVE IN TRGOV	10
2.2 DEGLOBALIZACIJA PROIZVODNJE	12
2.3 FINANČNA DEGLOBALIZACIJA	16
2.4 OSTALI VIDIKI DEGLOBALIZACIJE: MIGRACIJE PREBIVALSTVA	19
3. DEGLOBALIZACIJA IN TRG DELA	22
3.1 TRENDI NA TRGU DELA V OBDOBJU GLOBALIZACIJE	22
3.2 TRENDI NA TRGU DELA V OBDOBJU DEGLOBALIZACIJE	24
4. KRIZA GLOBALIZACIJE	25
4.1 KAZALCI KRIZE	25
4.2 SINGAPUR, PRISPODOBA GLOBALIZACIJE	29
4.2.1 Singapur v obdobju globalizacije	29
4.2.2 Kriza in deglobalizacija	29
4.3 KRITIKI GLOBALIZACIJE	31
4.4 DEGLOBALIZACIJA KOT NOVA PRILOŽNOST	33
4.5 LOKALIZACIJA	34
4.5.3 Ekonomska lokalizacija	35
4.5.4 Prednosti lokalizacije	35
4.5.5 Kritiki lokalizacije	37
5. SCENARIJI GLOBALIZACIJE IN DEGLOBALIZACIJE	37
5.1 SCENARIJ GLOBALIZACIJE	37
5.2 SCENARIJ DEGLOBALIZACIJE	37
SKLEP	38
LITERATURA IN VIRI	41

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Grafični prikaz toka NTI v milijon ameriških dolarjev, 1985–2008</i>	15
<i>Slika 2: Gibanje globalnega BDP in globalnega finančnega premoženja, 1990–2008, v 1.000 milijardah \$</i>	18
<i>Slika 3: Gibanje komponent globalnega finančnega premoženja, 1990–2008, izbrana leta, v 1.000 milijardah \$</i>	19
<i>Slika 4: Rast denarja poslanega domov, 2006–2011, v %</i>	22
<i>Slika 5: Letna odstotna sprememba globalnega BDP, 1980–2014, od leta 2010 naprej veljajo napovedi</i>	26
<i>Slika 6: obseg absolutne revščine po regijah v milijonih, upoštevajoč mejo 1 \$ na dan* in delež populacije, ki živi pod mejo revščine, 1981–2005</i>	28
<i>Slika 7: Skupna bilanca trgovine blaga in storitev ZDA, 1995–2008, v 1.000 ameriških dolarjev</i>	28
<i>Slika 8: Letni BDP po trenutnih tržnih cenah v milijonih \$ in realna gospodarska rast po tržnih cenah iz leta 2000</i>	30
<i>Slika 9: Gibanje izvoza, drugo četrletje 2007–tretje četrletje 2009, v milijonih \$</i>	31

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Razvrstitev držav glede na stopnjo globalizacije v letu 2007 ter primerjava z ostalimi leti</i>	5
<i>Tabela 2: Število uporabljenih carinskih dajatev in povprečna stopnja (države z največjo ugodnostjo), izbrane države, 2006–2008</i>	7
<i>Tabela 3: Svetovni izvoz blaga in storitev v obdobju 2000–2008, stopnje rasti v odstotkih</i>	11
<i>Tabela 4: Blagovna trgovina po regijah, 2006–2008 (letna odstotna sprememba ob konstantnih cenah)</i>	11
<i>Tabela 5: Čezmejni prevzemi in združitve, ocenjeni na več kot milijardo dolarjev, 1987–2008</i>	14
<i>Tabela 6: Letna stopnja rasti pritokov in odtokov NTI v obdobju od 1986 do 2008 (v %)</i>	15
<i>Tabela 7: Povprečne stopnje rasti posameznih segmentov mednarodnega finančnega trga v obdobju 1963–1995, v %</i>	17
<i>Tabela 8: Globalno premoženje, 1990–2008, izbrana leta, v 1.000 milijardah \$</i>	17
<i>Tabela 9: Napovedi za pritek denarja emigrantov v države v razvoju, 2009–2010, v milijardah \$</i>	21
<i>Tabela 10: Scenariji nezaposlenosti za leto 2009 (stopnje v %)</i>	24
<i>Tabela 11: Obseg absolutne revščine po regijah v milijonih, upoštevajoč mejo 1 \$ na dan*, 1981–2005</i>	27

UVOD

»Dvomov, da globalizacija nima meja, je bilo malo. Ko sem v Science Direct v soboto, 4. julija, zvečer vtipkal geslo »globalizacija«, sem imel 19.842 zadetkov (knjig in člankov o globalizaciji v najuglednejših ekonomskih revijah), ko sem vtipkal geslo »deglobalizacija« pa devet; mednje so uvrščeni članki avtorjev, ki niso prepričani, da globalizacija res vsem prinaša blaginjo.« (Mencinger, 2009)

Globalizacija pa je prinesla tudi globalizacijo krize. Nepremičninska kriza v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) je povzročila eno največjih globalnih finančnih in gospodarskih kriz, verjetno tudi s socialnimi in političnimi posledicami. Brez globalizacije bi nepremičninska kriza ostala tam, kjer se je začela, v ZDA. Tako pa se je kriza razširila in prizadela celoten svet. Kriza je vplivala na vrednost premoženja na večini svetovnih borz, ki se je skoraj prepolovila. Svetovna trgovinska menjava se je močno zmanjšala, bolj v manjših in odprtih gospodarstvih. Migracijski delavci se vračajo domov. Vrednost neposrednih tujih investicij se je močno zmanjšala.

Ekonomska kriza je popularizirala nov termin: deglobalizacija, obratni proces kot globalizacija. Lahko rečemo, da če je globalizacija porast globalizma, je deglobalizacija redukcija globalizma. Termin se danes pojavlja v različnih člankih, na spletu, v časopisju, intervjujih ipd. Ne obstaja pa neko enotno mesto oz. literatura, kjer bi lahko dobili informacije povezane z deglobalizacijo. Termin je še toliko bolj aktualen zaradi situacije globalnega gospodarstva; svetovne gospodarske in finančne krize. Pojavlja se vprašanje, ali se proces globalizacije res končuje. Ob dejstvu, da se gospodarstva po svetu v tem trenutku hitro krčijo, je to relevantno vprašanje.

Za glavni cilj diplomske naloge sem si tako izbral raziskati proces deglobalizacije. Kateri dogodki ga spremljajo, kakšni so kazalci procesa, mnenja in ugotovitve strokovnjakov o tej problematiki. Ker je težko brez predstave gledati samo na ta proces, sem del naloge namenil tudi globalizaciji in podal kratek vpogled tudi vanj. Zanimalo me je namreč, zakaj nekateri strokovnjaki in posamezniki tako močno nasprotujejo vse večji globalni povezanosti, predvsem na področju ekonomije.

S kvalitativno metodo raziskovanja, na podlagi analize literature in študij primera, ter na podlagi primarnih (primarni (raziskovalni) članek, diplomska, magistrska in doktorska naloga) in sekundarnih dokumentov (pregledni članek, metaanaliza in seminarska naloga) želim z zbiranjem in obdelavo statističnih podatkov prikazati, da se trend globalizacije, ki se je odvijal vse od obdobja po hladni vojni, obrača in da to ni več le vprašanje, ampak dejstvo. Z metodama deskripcije in kompilacije nameravam na podlagi izbranih tujih ugotovitev opisati različne pojme, ki se pojavljajo v kontekstu s terminom, strniti pojme ter jih uporabiti pri opisovanju procesa deglobalizacije. Z metodo dedukcije poskušam preko različnih statističnih podatkov priti do ugotovitve, kdaj in zakaj nastopi proces deglobalizacije, in ali smo danes del tega procesa.

Informacije za svoje delo sem iskal v že objavljenem gradivu; v strokovnih knjigah, strokovnih člankih in različnih študijah, ki so se zdele relevantne za raziskovanje problema naloge. S pomočjo statističnih podatkov iz različnih nacionalnih in mednarodnih baz sem grafično in tabelarično prikazal podatke ter jih argumentiral.

Trenutni gospodarski in finančni razvoj razbija dvom o tem, ali je globalizacija nepovratna možnost našega časa. Finančne in gospodarske krize so tema preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Pojavlja se drugo vprašanje: Se proces deglobalizacije odvija sedaj? Sam verjamem, da v času vsesplošne krize velja slovenski rek: »Pomagaj si sam in bog ti bo pomagal,« v smislu, da se vlade, da bi čim bolj obvarovale svoja gospodarstva, zatekajo v protekcionizem in sprejemajo temu primerne ukrepe. In trdim, da morajo za deglobalizacijo prevzeti večjo odgovornost vlade same zaradi lastnih ukrepov proti krizi, kot pa lahko krivdo pripišemo krizi sami. Deglobaliziranost se lahko meri z istimi kazalniki oziroma indeksi kot globaliziranost. Če ima globalizacija svoje velike podpornike in hkrati zagrizene nasprotnike, ima prav tako deglobalizacija svoje privržence, ki vidijo v tem procesu celo priložnost za zmernejšo ureditev gospodarskega upravljanja sveta. V času krize se poveča število tistih, ki nasprotujejo brezmejnemu globaliziranju sveta, saj potem zaradi učinka deglobalizacije trpijo posledice.

Diplomsko delo je razdeljeno na osem poglavij. V prvem poglavju sem opredelil proces globalizacije in manj znani proces deglobalizacije ter načine, kako ju merimo. Prikazano je tudi zgodovinsko pojavljanje obeh procesov. Drugo poglavje opisuje različne vidike deglobalizacije, osredotočeno pa je predvsem na ekonomski pogled. V tretjem poglavju je pozornost namenjena vplivu procesov globalizacije in deglobalizacije na trg dela. Oba procesa sta vključena v poglavje predvsem zaradi lažje primerjave nasprotujočih si vplivov na trg dela.

Tema četrtega poglavja je kriza globalizacije. V tem poglavju se dotaknem mnenj različnih strokovnjakov z ekonomskega področja, ki v svojih delih in aktivnostih opozarjajo, da ekonomska globalizacija, kakršni smo priča, ne deluje za skupno dobro. Prikažem študijo primera otoške države Singapur. Predstavim pogled na paradigmo deglobalizacije znanega filipinskega akademika in političnega aktivista Wladena Bella ter se osredotočim na ekonomsko lokalizacijo, prednosti in kritike.

V zadnjem, devetem poglavju beseda teče o scenarijih globalizacije in deglobalizacije. Kaj bi v obdobju od leta 2005 do leta 2035 deglobalizacija oz. globalizacija prinesla v gospodarskem, političnem in v smislu migracij? Projekcija je izvedena na modelu Mednarodne prihodnosti (angl. *International Futures Model* ali *IFs*).

1. OPREDELITEV GLOBALIZACIJE IN DEGLOBAIZACIJE

1.1 Opredelitev globalizacije

Proces globalizacije je globalen pojav in ga ni moč opredeliti le z eno definicijo. Pri globalizaciji upada relativni pomen ozemeljskih meja, ki ne označujejo več meja nacionalnega gospodarskega

in političnega prostora. Globalizacija spreminja organizacijo izvajanja gospodarske, politične, kulturne in tudi vojaške moči vedno bolj na daljavo, torej na medregionalni, mednacionalni ali medkontinentalni ravni (McGrew, 2007, str. 26–27). Na proces globalizacije lahko gledamo tudi iz različnih ideoloških vidikov; tako poznamo tri idejne skupine: globaliste, skeptike in transformacionaliste. Globalizacija prav tako pomembno vpliva na socialne in politične posledice, saj lahko povečuje revščino, vpliva na vse večje dohodkovne razlike, lahko pa povzroči tudi socialne nemire.

1.2 Kaj je globalizacija

Na spletnem naslovu Wikipedie (Theodore Levitt) pripisujejo izpeljavo termina globalizacija ameriškega ekonomistu Theodorju Levittu, ki je v članku »Globalization of Markets« iz leta 1983 s terminom globalizacija označil sodobne spremembe, ki so se zgodile v takratnih zadnjih dveh do treh desetletjih v mednarodnem gospodarstvu. Termin je postopno začel nadomeščati prej uporabljene besede, kot so soodvisnost, mednarodna integracija in internacionalizacija (Svetličič, 1996, str. 71).

Spletna enciklopedija Wikipedia (Globalization) krovni pojem globalizacijo označuje kot niz ekonomskih, družbenih, tehnoloških, kulturnih in političnih sprememb, ki delujejo v smeri soodvisnosti, integracije in medsebojnega vpliva med ljudmi in podjetji na različnih lokacijah. Globalizacijo opisuje kot proces, ki združuje svet in ga dela bolj enotnega.

Ameriški žurnalist in kolumnist Thomas Friedman (2000) za globalizacijo pravi, da to ni fenomen in ni le trend, ki gre mimo. Globalizacija je po njegovem mnenju najpomembnejši vseobsegajoči mednarodni sistem, ki oblikuje domačo politiko in tuje odnose verjetno vseh držav, in ga moramo kot takega razumeti. Globalizacijo vodi kapitalizem prostega trga. Je sistem, ki je nadomestil hladno vojno in ima šest dimenzij – politično, kulturno, tehnološko, finančno (in trgovinsko), nacionalno varnostno in ekološko. Preko globalizacije ovire in meje med temi dimenzijami izginjajo, še pravi Friedman.

McGrew (1998, str. 302) globalizacijo pojmuje kot poglobljanje povezanosti med ekonomskimi subjekti, torej kot širjenje mrežnih povezav, tokov, transakcij in odnosov, ki prehajajo meje držav in družb v sodobnem mednarodnem gospodarskem sistemu. Grmšek Svetlinova (2007, str. 5–6) v svojem delu piše, da se z zabrisovanjem meje med domačim in tujim oz. med notranjim in zunanjim okoljem lokalno in globalno vse bolj prekrivata. Globalne povezave preko tokov blaga, denarja, delovne sile, informacij, idej ter drugega predstavljajo materialno povezavo med skupnostmi, gospodarstvi in regijami po svetu. Taka povezanost je podlaga za širjenje družbenih, političnih in ekonomskih vplivov preko meja. Tako dogodki, odločitve in delovanje v enem delu sveta vplivajo na skupnosti in narode na drugem delu.

Globalizacija je širjenje, poglobljanje in pospeševanje procesov svetovnega povezovanja. Pri tem ne smemo obiti konceptov soodvisnosti, povezanosti ali zbliževanja. Ideja globalizacije ne predstavlja enotne svetovne družbe, saj povezanosti ne zaznavajo vsi posamezniki v enaki meri

in na enak način. V skladu s tem moramo globalizacijo ločiti od zблиževanja, ki temelji na homogenizaciji ali skladnosti. Globalizacija je ravno nasprotno z naraščajočo povezanostjo pomemben vir konfliktov (Dicken, 1998, str. 20).

1.3 Merjenje globalizacije

Grmšek Svetlinova (2007, str. 15) piše, da je predvsem zaradi neuskrajene definicije pojma globalizacije merjenje stopnje globalizacije šele v začetni fazi. Je pa zelo pomembno, saj nacionalne države zelo različno vstopajo v proces globalizacije in so tako bolj ali manj izpostavljene pozitivnim in negativnim učinkom, ki jih globalizacija prinaša.

Eden najbolj celovitih pristopov je globalizacijski indeks (angl. *Globalization index*), ki so ga razvili pri ameriškem podjetju A.T. Kearney/Foreign Policy. Na spletni strani lahko preberemo, da z indeksom ocenjujejo stopnjo globalne povezanosti največjih svetovnih nacij na letni ravni in ali ta stopnja povezanosti narašča ali pada. Globalizacijski indeks povzema spremembe v ključnih elementih globalizacije na političnem in ekonomskem področju ter na področju gibanja ljudi, idej in informacij preko nacionalnih meja.

Globalizacijski indeks meri stopnjo ekonomske integracije s kazalniki o mednarodni menjavi, kazalniki neposrednih tujih investicij in portfeljnih finančnih tokov ter o dohodkih, ki se prelivajo med državami. Mednarodne stike na osebni ravni meri z razvitostjo mednarodnega potovalnega turizma, telefonskega prometa in denarnih transferov. Indeks zajema tudi tehnološko povezanost s številom uporabnikov interneta, internetnih strežnikov in gostiteljev, ki se uporabljajo v poslovne namene. Mednarodno politično integracijo spremlja preko članstva v mednarodnih organizacijah in vpletenosti v misije Združenih narodov (v nadaljevanju ZN) ter s številom tujih predstavništav (Grmšek Svetlin, 2007, str. 15–16).

Po njihovih zagotovilih je izvedba globalizacijskega indeksa iz leta 2007 trenutno največja in najcelovitejša verzija. Leta 2006 so dodali še novih 10 gospodarstev, tako da jih sedaj skupaj analizirajo 72. Tako indeks vključuje 97 odstotkov svetovnega bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) in 88 odstotkov svetovne populacije.

V tej izdaji indeks raziskuje tudi povezavo med globalno integriranostjo posamezne države in njeno velikostjo, spletnim prometom in rastjo mest. Rezultati kažejo, da je, prvič, globalizacija bolj obvezna za manjše države z manjšim domačim trgom; sedem od deset najvišje uvrščenih držav ima manj kot 8 milijonov prebivalcev. Drugič, bolj globalizirane države imajo večjo mednarodno internetno širino oz. dostop. Tretjič, manj globalizirane države imajo ponavadi hitreje rastoča mesta; države, ki so pristale nižje na lestvici, kot so Nigerija, Bangladeš in Indonezija, imajo stopnjo rasti mest veliko višjo kot države, ki so se uvrstile višje na lestvici globalizacijskega indeksa.

Iz Tabele 1 je vidna razvrstitev in gibanje ranga držav glede na stopnjo globalizacije v letih od 2003 do 2007.

Tabela 1: Razvrstitev držav glede na stopnjo globalizacije v letu 2007 ter primerjava z ostalimi leti

Država	Rang 2007	Rang 2006	Rang 2005	Rang 2004	Rang 2003
Singapore	1	1	1	2	4
Hong Kong	2	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Nizozemska	3	7	5	4	5
Švica	4	2	3	3	2
Irska	5	4	2	1	1
Nemčija	6	18	21	18	17
ZDA	7	3	4	7	11
Kanada	8	6	6	6	7
Jordanija	9	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Estonija	10	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Švedska	11	10	8	11	3
Velika Britanija	12	12	12	12	9
Avstralija	13	8	N.A.	13	21
Avstrija	14	9	9	9	8
Belgija	15	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Nova Zelandija	16	11	11	8	22
Norveška	17	14	14	17	13
Finska	18	13	10	5	10
Češka	19	16	15	14	15
Slovenija	20	17	N.A.	19	25

Vir: A.T. Kearney, Globalization Index 2003, 2004, 2005, 2006, 2007.

Hongkong, Jordanija in Estonija so debitanti med 10 najvišje uvrščenimi na lestvici najbolj globaliziranih gospodarstev. Najbolj globalizirane so majhne države, ki jim odprtost omogoča dostop do dobrin, storitev in kapitala, ki so sicer zaradi majhnosti domačega trga nedosegljivi.

1.4 Kaj je deglobalizacija

Oblikovanje termina pripisujejo filipinskemu ekonomistu Waldenu Bellu, ki ga je izoblikoval v svoji knjigi *Deglobalisation, Ideas for a New World Economy*. (Bello, 2004)

Na spletnem naslovu enciklopedije Wikipedia (Deglobalization) piše, da se termin deglobalizacija nanaša na proces reduciranja medsebojne odvisnosti in integracije med posameznimi enotami sveta, npr. nacionalnimi državami. Pomeni nasprotje globalizacije, ki (kot je opisano zgoraj) pomeni vedno večjo integracijo različnih enot med seboj skozi čas. Podobno, kot velja za globalizacijo, se tudi termin deglobalizacija nanaša ekonomske, trgovske, socialne, tehnološke, kulturne in politične dimenzije.

Deglobalizacija pomeni krepitev lokalnih gospodarstev, tako da pozitivne lastnosti globalizacije služijo potrebam in pričakovanjem ljudi v njihovih skupnostih in življenjskih okoljih. Pri

deglobalizaciji gre za lokalno delovanje, za krepitev glasu in moči navadnih državljanov (Serrano, 2001, str. 8).

Allen in Raynor (2004, str. 15–26) menita, da v času deglobalizacije postanejo nacionalizem, protekcijonizem in mednarodni konflikti bolj pogosti. Mednarodni gospodarski tokovi, ki vključujejo pretok blaga in storitev (izvoz in uvoz), pretok dela in ljudi (migracije), pretok kapitala (pritoki in odtoki investicij) in pretok tehnologije (prenos znanja med državami), bodo težje izvedljivi. Mednarodna trgovina bo ovirana zaradi naraščajočih carin, ostalih dajatev, carinskih kontrol in omejitev tujih lastnikov. Ključne industrije držav bodo pod nadzorom državnih podjetij. Meddržavni konflikti bodo onemogočali čezmejno sodelovanje kapitala oz. tujih investicij. S pojavom deglobalizacije, so bodo pojavile stroge omejitve, ki bodo negativno vplivale na mobilnost delovne sile, še posebno konkurenčnih ljudi z znanjem pomembnim za razvoj posameznega gospodarstva, na kar je opozoril tudi generalni sekretar ZN Ban Ki Moon na drugem globalnem forumu o migracijah in razvoju v Manili leta 2008.

Na kratko bi ekonomsko deglobalizacijo opisali kot proces v obratni smeri gospodarskega povezovanja oziroma proces zmanjševanja gospodarske povezanosti.

1.5 Merjenje deglobalizacije

Ob dejstvu, da se trgovina danes krči hitreje kot proizvodnja, lahko rečemo, da se, v tehničnem smislu, svet do neke mere deglobalizira. Krčenje trgovine je bolj posledica močno integriranega trga proizvodov in manj zavestne odločitve potrošnikov v določenem gospodarstvu, ki se odločijo za nakup domačih proizvodov.

Razlog za skrb se lahko pojavi, če bi vlade posameznih držav začele sprejemati ukrepe za dvig carin in drugih trgovinskih ovir. Svetovna trgovinska organizacija (v nadaljevanju WTO) (Tariff Data) je vzpostavila zanimivo in detajlno bazo podatkov o carinah na ravni držav in na ravni proizvodov. Po zagotovilih WTO lahko v njihovi bazi podatkov dostopamo do celovitih informacij o carinah; do podatkov o dejanskih carinah članic organizacije, kot tudi o pravno zavezujočih najvišjih vrednostih.

Stopnjo deglobalizacije bi tako lahko izmerili s pomočjo implementiranih protekcijonističnih ukrepov, kakršen prav gotovo je dvigovanje uvoznih dajatev in povečevanje njihovega števila. Dadush (2009) piše, da je protekcijonizem v vzponu, saj 70 odstotkov sprejetih trgovinskih ukrepov od novembra 2008 omejuje trgovino.

Quinlan (2009) ugotavlja, da je protekcijonizem postal industrija v vzponu. Protekcijonistične ukrepe uveljavljajo številne države, med njimi tudi ZDA in evropske države, ki se poslužujejo mnogih direktnih in indirektnih omejevanj trgovine od začetka globalne finančne krize septembra 2008. Nadalje piše, da je Svetovna banka do oktobra istega leta zabeležila skoraj 90

novih omejitev trgovine. Sedemnajst držav skupine G-20¹ je izvedlo nekakšne protekcionistične ukrepe od novembra 2008. To so protekcionistični ukrepi uvajanja carin na jeklo v Rusiji, subvencioniranja avtomobilske industrije in uvedba carin na Kitajsko jeklo v ZDA.

V Tabeli 2 sem zbral nekaj držav, ki so leta 2005 na osnovi globalizacijskega indeksa zasedali najvišja mesta glede na stopnjo globaliziranosti gospodarstva. Za primer vzemimo Evropsko unijo (v nadaljevanju EU), ki nam je v tem primeru najbližje. Vidimo, da so se povprečne stopnje dajatev v letu 2007 znižale glede na prejšnje leto, potem pa se ponovno strmo dvignile. Že leta 2007 pa se opazi strm porast števila uporabljenih novih carinskih dajatev.

Tabela 2: Število uporabljenih carinskih dajatev in povprečna stopnja (države z največjo ugodnostjo), izbrane države, 2006–2008

		Singapur	Švica	ZDA	Kanada	EU
2008	Število postavk*	8.300	1.992	1.596	8.431	10.513
	Povprečna dajatev**	0,0%	7,7%	3,5%	11,5%	16,0%
2007	Število postavk*	10.689	8.081	11.340	8.277	14.299
	Povprečna dajatev**	0,0%	7,5%	3,5%	5,5%	5,2%
2006	Število postavk*	10.688	8.285	11.014	1.237	3.138
	Povprečna dajatev**	0,0%	7,6%	3,5%	17,3%	15,1%

Legenda: * Celotno število carinskih omejitev, ** Enostavno povprečje carinskih stopenj s klavzulo države z največjo ugodnostjo, izračunano na podlagi šest-mestne ravni harmonizirane nomenklature.

Vir: WTO, World Tariff Profiles 2006, 2008, 2009.

1.6 Globalizacija in deglobalizacija skozi dve stoletji

Williamson (2002) ugotavlja, da sta se v zadnjih dveh stoletjih zgodila dva globalizacijska »booma« in en padec. Prvo stoletje globalizacije se je zaključilo s prvo svetovno vojno, drugo obdobje ekspanzije globalizacije pa se je začelo s koncem druge svetovne vojne. Med globalnima obdobjema se je zgodilo obdobje deglobalizacije.

Globalizacija trgov dobrin in surovin z vmesnimi prekinitvami seže približno pet stoletij v preteklost, lahko rečemo, da od takrat, ko sta pustolovca Kolumb in da Gama odpplula iz Evrope. Z razdelitvijo časovnega obdobja od leta 1492 dobimo štiri prepoznavna obdobja. Od tega dve proglobalni in dve antiglobalni (Williamson, 2002, str. 1).

1.6.1 Obdobje I: anti-globalne merkantilistične omejitve 1492–1820

Vpliv novo odkritih delov sveta, Kolumba in da Game, na trgovino, selitev surovin in globalizacijo je bil velik. Po letu 1492 se je zgodila rast trgovine na svetovni ravni. Delež trgovine v svetovnem BDP je izjemno narasel. Ali lahko to ekspanzijo razložimo z

¹ Skupina finančnih ministrov in guvernerjev centralnih bank 20 gospodarstev: 19 držav in EU.

zmanjševanjem trgovinskih ovir in globalne povezanosti? Zmanjševanje trgovinskih ovir bi moralo vplivati na padanje cen potrošniških dobrin med izvoznimi in uvoznimi centri, vendar o tem ni nobenih dokazov. Sklepamo lahko, da so vpliv velikih geografskih odkritij in izboljšane transportne produktivnosti zmanjševali trgovinski monopoli, carinske dajatve, necarinske omejitve, vojne in pirati. Vse to je negativno vplivalo na trgovino (Williamson, 2002, str. 2–4).

Globalna povezanost trgov dobrin ni edini razlog za naraščanje obsega trgovanja ali deleža trgovanja v BDP v času. Ni nujno, da je hitra rast trgovine le posledica liberalizacije trgovine ali razvoja transporta. Ekspanzija v tistem času je lahko tudi posledica naraščanja populacije, akumulacije kapitala, tehnoloških sprememb ipd. Takratna rast dohodkov v Evropi (predvsem bogatih z zemljo) lahko razloži dve tretjini ekspanzije trgovine skozi tri stoletja. Trgovinski »boom« po Kolumbu bi bil tako še mnogo večji, če ne bi bilo tako velikih ovir (Williamson, 2002, str. 2–4).

1.6.2 Obdobje II: prvo globalno stoletje 1820–1913

Pred letom 1820 ni bilo opaziti konvergence mednarodnih cen dobrin. Veliki premiki in težnje proti bolj liberalni trgovinski politiki (zmanjšanje vpliva merkantilizma) so se pokazali v 20. desetletju 19. stoletja. To je sovpadalo s koncem Napoleonovih vojn, čemur je sledilo t.i. stoletje *pax Britannice*². To desetletje označuje začetek globalizacije (Williamson, 2002, str. 4–5).

Stroški transporta so močno padli v stoletju pred prvo svetovno vojno, kar je močno vplivalo na integriranost trgov dobrin. V devetnajstem stoletju sta odsotnost merkantilizma ter revolucija v transportu vplivala na razvoj resnično globalnih trgov dobrin. Vztrajen upad stroškov transporta po vsem svetu je omogočil nastanek konkurence. Kljub antiglobalnim političnim reakcijam po letu 1870 v večjih evropskih centrih te niso bile tako močne, da bi se stanje povrnilo na tisto izpred leta 1820. Na drugi strani se ti globalizacijski premiki srečujejo z naraščajočimi stopnjami zaščite v Latinski Ameriki, ZDA in na evropskem obrobju (Williamson, 2002, str. 4–5).

Trgi proizvodnih dejavnikov so prav tako postali bolj integrirani. Ko so evropski investitorji uvideli potencialno visoko rast v tujini in možnost zaslužka, so kapitalski trgi prav tako postali bolj globalno integrirani. Verjetno je integriranost dosegla najvišje stopnje v celotni zgodovini v letu 1913, tj. v letu pred začetkom prve svetovne vojne. Mednarodne migracije so močno narasle, predvsem zaradi nerestriktivne politike priseljevanja in nižjih stroškov potovanja. Odziv družbe in politike je bil predvidljiv. Subvencije za emigrante so v Novem svetu ukinili do konca devetnajstega stoletja. Politična debata o omejitvi imigracij je postala intenzivna. Na koncu so uvedli priseljevalne kvote (Williamson, 2002, str. 4–5).

² V Wikipedii (*Pax Britannica*, b.l.) opisujejo to obdobje kot obdobje relativnega miru v Evropi, ko je Britanski imperij nadzoroval večino morskih trgovskih poti in užival ogromno nadvlado na morju. To je obdobje britanskega imperializma po bitki pri Waterlooju leta 1815, ki je vodilo v obdobje britanskega prekomorskega ekspanzionizma.

1.6.3 Obdobje III: premagovanje anti-globalnega odmika 1913–1950

Integriranost sveta se je začela zmanjševati po letu 1913. Povezanost je bila popolnoma razdrta med obema vojnoma. Nove omejevalne politike so vpeljale ovire za migracije revnih populacij, ki so želele poiskati boljše pogoje za nadaljnjo življenje. To potrdi tudi podatek, da se je delež v tujini rojene populacije v ZDA zmanjšal s 14,6 odstotka pred letom 1913 na 6,9 odstotka v obdobju med obema vojnoma. Višje carinske dajatve in ostale ovire so zmanjšale globalno povezanost trgovine. Pojav novih ovir je zmanjšal investicije v novo tehnologijo po svetu, delež tujega kapitala v svetovnem BDP je padel s 3,3 na 1,2 odstotka. Medvojni odmik od globalizacije je v celoti zakrivila antiglobalizacijska politika (Williamson, 2002, str. 6).

Wells (2001, str. 5) opisuje globalno stanje v obdobju med letoma 1914 in 1944 kot obdobje hitre deglobalizacije. Obdobje se je začelo in končalo z vojno. V tem času pa se je dogajal val protitrgovinskega protekcionizma, kot je v ZDA to primer Smoot-Hawleyevega carinskega zakona iz leta 1930, ki je dvignil carine v povprečju za 53 odstotkov. Protekcionizem so uveljavljali za zaščito nacionalnih gospodarstev pred širokimi cikličnimi nihanji. Velika depresija je skrajni primer takega nihanja. Velika Britanija (v nadaljevanju VB) je depresijo doživela že prej, med letoma 1920 in 1922.

Veliko ekonomistov, med njimi tudi Keynes, je verjelo, da lahko nacionalna gospodarstva bolje nadzorujejo vplive nezaposlenosti z bolj omejeno interakcijo z zunanjim svetom. Keynes je kot recept za izhod iz Velike depresije predpisal povečanje vladnega trošenja. Brez omejevanja odprtosti gospodarstva bi bili učinki slabši, saj bi zasebni investicijski skladi zbežali iz države, da bi se izognili konkurenci z javnimi skladi. Več priseljencev bi prišlo v državo, da bi se izognili slabšim pogojem drugje. Tako so vlade, med njimi ZDA, v podobnih situacijah, začele z ustreznimi koraki omejevanja interakcije med državami. Na primer, kot odgovor na strožjo politiko priseljevanja, je število imigrantov v ZDA padlo z 10,4 na 1.000 prebivalcev v obdobju 1901–1910 na 0,4 na 1.000 prebivalcev v obdobju 1931–1940. In ZDA niso edini tak primer.

V obdobju med letoma 1929 in 1938 se je razmerje med tujo trgovino in domačo proizvodnjo v VB zmanjšalo za 10 odstotkov, v Kanadi za skoraj 20 odstotkov, na Japonskem, v Nemčiji in Italiji pa med 25 in 40 odstotki. V šestih letih od 1927 do 1933 so mednarodna posojila padla za več kot 90 odstotkov.

Zapiranje države v izogib cikličnim negativnim trendom nasproti ostalemu svetu ima svojo ceno. Na kratki rok se da izogniti cikličnim padcem, na dolgi rok pa to negativno vpliva na inovacije, ki spodbujajo globalizacijo in potencialno gospodarsko rast.

1.6.4 Obdobje IV: drugo globalno stoletje 1950–2002

Globalizacija na vseh področjih se je nadaljevala po drugi svetovni vojni. Vendar se je razlikovala od tiste pred letom 1914. Najbolj v migraciji produkcijskih dejavnikov, ki se je tokrat odvijala v precej manjšem obsegu, predvsem v smislu migracije ljudi. Na drugi strani so se

trgovinske ovire precej zmanjšale v primerjavi s tistimi iz leta 1913. Te spremembe politike so se najbolj očitno odvijale v ZDA, ki so se obrnile od protekcionistične in hkrati imigracijsko odprte politike k politiki proste trgovine in omejevanja imigracij (Williamson, 2002, str. 6–7).

2. EKONOMSKI VIDIKI DEGLOBALIZACIJE

Globalizacija naj bi preko liberalizacije in privatizacije peljala v svet brez meja za tokove blaga, storitev, dela, kapitala, tehnologije, denarja ter znanja in idej. Vendar se hitrosti teh tokov močno razlikujejo. Tokovi finančnih transakcij so bili daleč najhitrejši, hitrejši od toka kapitala ter hitrejši od menjave blaga in storitev, ki je rasla hitreje kot produkt (Mencinger, 2009).

Kot lahko členimo globalizacijo z ekonomskega vidika (Grmšek Svetlin, 2007, str. 18), lahko členimo tudi deglobalizacijo. Delimo jo na tri elemente:

- a) deglobalizacijo menjave in trgov,
- b) deglobalizacijo proizvodnje,
- c) finančno deglobalizacijo.

2.1 Deglobalizacija menjave in trgov

Da bom lahko opisal deglobalizacijo menjave, je potrebno najprej vedeti, kaj je globalizacija menjave. Kot sem že zapisal, je deglobalizacija obraten proces globalizacije, kar lahko upoštevamo pri spodnjih definicijah.

Grmšek Svetlinova (2007, str. 15) piše, da je globalizacija menjave več kot menjava dobrin in storitev med ločenimi gospodarstvi, saj predpostavlja obstoj svetovnih trgov dobrin in storitev. To sicer ne zagotavlja menjave vseh z vsemi, pomeni pa obstoj sistema menjave, v katerem trgovanje med dvema državama vpliva na menjalne odnose med ostalimi. Do menjave ne prihaja le znotraj regij, ampak tudi med njimi.

Tako v deglobalizacijo menjave vodi vrsta dejavnikov. Prvi je zviševanje infrastrukturnih omejitev, ki se kaže v zviševanju stroškov transporta in stroškov telekomunikacij. Drugi dejavnik je zmanjševanje institucionalne podpore liberalizaciji menjave. Z zviševanjem carin nastajajo večje protekcionistične ovire za menjavo. Pojavljajo se tudi necarinske ovire, a predvsem na omejenih področjih. Manjša liberalizacija menjave zmanjšuje delež sveta, ki je podvržen prosti trgovini.

Stopnjo globalizacije menjave lahko merimo z več kazalniki (povzeto po Levy-Livermore, 1998, str. 597):

- a) številčnost trgovinskih povezav: s primerjavo med številom obstoječih trgovinskih povezav in potencialnim številom vseh možnih povezav lahko ocenimo stopnjo globaliziranosti mednarodne menjave. Na konstantnem vzorcu 68 držav so raziskovalci ocenili, da se je stopnja povečala s 64,4 odstotka v letu 1950 na 95,3 odstotka v letu 1990;

- b) delež svetovnega izvoza v BDP: od leta 1960, ko je delež svetovnega izvoza v BDP znašal 12,1 odstotka, je do leta 2005 narasel na 27.1 odstotka;
- c) delež izvoza v zasebnem BDP: ta delež ne upošteva, da je le del BDP lahko predmet mednarodne menjave in da torej ta delež lahko naraste le do določene stopnje. S tega vidika je ustrežnejše meriti razmerje med izvozom in tistim delom bruto družbenega produkta, ki je lahko podvržen menjavi;
- d) delež dobrin, podvrženih mednarodni konkurenci: vse večji delež zasebnega BDP je potencialno podvržen mednarodni konkurenci. Kmetijski proizvodi so upadajoč sektor, industrijski proizvodi pa so večinoma menjalni, čeprav je dejansko trgovanje z njimi odvisno od transportnih stroškov in preferenc posamezne države.

Tabela 3: Svetovni izvoz blaga in storitev v obdobju 2000–2008, stopnje rasti v odstotkih

	2000-08	2006	2007	2008
Blago	12	16	16	15
Storitve	12	13	19	11

Vir: WTO, Annual Report 2009, str. 8.

Zgornja Tabela 3 kaže povprečni 12-odstotni porast svetovnega izvoza blaga in storitev v letih od 2000 do 2008. Svetovni izvoz storitev se je največ povečal v letu 2007, in sicer za 19 odstotkov. V naslednjem letu pa je bila rast nižja kar za 8 odstotnih točk.

Iz Tabele 4 je razvidno, da je blagovna trgovina v letu 2007 glede na leto 2006 padala skoraj v vseh regijah. Še večji padec, tokrat po vseh regijah, pa se je zgodil v letu 2008, ko je v nekaterih regijah rast blagovne trgovine postala celo negativna (Severna Amerika, Evropa in EU, ter Japonska v azijski regiji).

Tabela 4: Blagovna trgovina po regijah, 2006–2008 (letna odstotna sprememba ob konstantnih cenah)

Regija	Izvoz			Uvoz		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Svet	8,5	6,0	2,0	8,0	6,0	2,0
Severna Amerika	8,5	5,0	1,5	6,0	2,0	-2,5
Južna in Srednja Amerika	4,0	3,0	1,5	15,5	17,5	15,5
Evropa	7,5	4,0	0,5	7,5	4,0	-1,0
EU	7,5	3,5	0,0	7,0	3,5	-1,0
Afrika	1,5	4,5	3,0	10,0	14,0	13,0
Bližnji Vzhod	3,0	4,0	3,0	5,5	14,0	10,0
Azija	13,5	11,5	4,5	8,5	8,0	4,0
Kitajska	22,0	19,5	8,5	15,5	13,5	4,0
Japonska	10,0	9,5	2,5	2,0	1,5	-1,0

Vir: WTO, Annual Report 2009, str. 13.

Soros (2003, str. 29) našteva vrsto pomembnih posledic internacionalizacije menjave:

- a) zaradi povezanosti in soodvisnosti med državami je oteženo vodenje makroekonomske politike.; mednarodna menjava povzroča eksternalije, ki zahtevajo koordinacijo med posameznimi državami;
- b) povečani stroški trgovinskega protekcionalizma, ki se omejujejo na minimalne nevarinske omejitve;
- c) mednarodno konkurenčne panoge se upirajo povečevanju socialne blaginje zaposlenih in delavci v teh panogah so slabše zaščiteni;
- d) mednarodna konkurenca znižuje mednarodno raven plač na najnižji skupni imenovalec.; nad to ravniyo lahko plačujejo le podjetja z določeno tehnološko prednostjo in višjo produktivnostjo;
- e) posameznim državam je trgovina omogočila proizvodno specializacijo in izkoriščanje ekonomij obsega, kar znižuje svetovne in povečuje skupno blaginjo. Pokazala so se tudi razhajanja v možnostih specializacije med bolj oziroma manj razvitimi državami, ki se razlikujejo v kakovosti proizvodnih dejavnikov. Razvitejše države so se lahko specializirale v panogah, ki zahtevajo visoko izobraženo delovno silo, manj razvite države pa v tehnološko manj zahtevnih panogah.

2.2 Deglobalizacija proizvodnje

Globalizacija in s tem tudi deglobalizacija proizvodnje se nanašata na mobilnost produktivnega kapitala v smislu njegove prostorske gibljivosti, ko želja po povečevanju dobičkov podjetja sili iz gospodarstev z visokimi stroški v gospodarstva z nizkimi stroški. Produktivni kapital se v nasprotju s finančnim oziroma špekulativnim kapitalom, ki je obravnavan v poglavju o finančni globalizaciji, nanaša na neposredne tuje investicije (v nadaljevanju NTI) (angl. *foreign direct investments* ali *FDI*), s katerimi podjetja vlagajo v realni sektor. NTI so prvi pomemben kazalnik globalizacije proizvodnje in se nanašajo na realne produktivne investicije podjetij izven matične države.

Med štiri ključne elemente globalizacije proizvodnje štejemo (Dunning, 1996, str. 10):

- a) podjetja vzpostavljajo mednarodne proizvodne povezave in proizvodnjo organizirajo vse bolj globalno;
- b) multinacionalna podjetja povečujejo vpliv in politično moč, velikost podjetij se v primerjavi z državami povečuje, prav tako delež proizvodnje v okviru mednarodnih proizvodnih mrež;
- c) podjetniška moč se koncentrira predvsem z združevanjem – največja podjetja so vse večja in imajo vse večji tržni delež;
- d) uveljavljajo se novi modeli poslovne organizacije, ki zagotavljajo optimalno delitev funkcij podjetja med različnimi državami. Pogosteje se razširjenost globalizacije proizvodnje ocenjuje z razširjenostjo neposrednih tujih investicij. Obravnavajo se tudi prevzemi in združitve ter strateško povezovanje podjetij.

Izpostavimo tri elemente deglobalizacije proizvodnje. Prvič, podjetja razdirajo mednarodne proizvodne povezave in proizvodnjo organizirajo vse manj globalno in vse bolj lokalno. Drugič,

vpliv in politična moč multinacionalnih podjetij se zmanjšuje. Velikost podjetij se v primerjavi z državami zmanjšuje, prav tako delež proizvodnje v okviru mednarodnih proizvodnih mrež. Tretjič, uveljavljajo se novi modeli poslovne organizacije in prestrukturiranja, ki zagotavljajo optimalno delitev funkcij med glavnim podjetjem in podružnicami v različnih državah.

Iz Tabele 5 je razvidno, da se je v obdobju 2003–2007 število prevzemov in združitvev (angl. *Mergers and Acquisitions* ali *M&As*), ki so ocenjene na več kot milijardo ameriških dolarjev, letno povečuje, tako po številu kot po vrednosti. V letu 2008 pa je opaziti močan padec, ki se nadaljuje tudi v letu 2009.

NTI so prvi pomemben kazalnik multinacionalizacije proizvodnje in se nanašajo na realne produktivne investicije podjetij izven matične države (Grmšek Svetlin, 2007, str. 24). Nemir na finančnih trgih in svetovna gospodarska kriza sta vplivala na NTI v letu 2008 in v prvi polovici 2009. Po neprekinjeni rasti NTI v obdobju 2003–2007 so svetovne NTI padle za 14 odstotkov v letu 2008 na 1.697 milijard ameriških dolarjev z rekordno visokih 1.979 milijard v letu 2007. Medtem ko so bile ravni NTI v letu 2008 druge najvišje v zgodovini, so začele tekom istega leta postopoma padati. V prvi polovici leta 2009 so tokovi padali še pospešeno. Konferenca ZN za trgovino in razvoj (angl. *United Nations Conference on Trade and Development*) (v nadaljevanju UNCTAD³) v poročilu (*World Investment Report*, 2009, str. 3) za leto 2009 predvideva padec NTI v istem letu za 900–1.200 milijard ameriških dolarjev, in počasno okrevanje v letu 2010 ter nekoliko bolj pospešeno okrevanje v letu 2011.

³ Konferenca ZN za trgovino in razvoj (UNCTAD) je telo v okviru ZN, zadolženo za integrirano obravnavo trgovine in razvoja ter drugih povezanih področij investicij, financ, tehnologije, podjetništva in trajnostnega razvoja (Stalno predstavništvo Republike Slovenije pri Uradu ZN in ostalih mednarodnih organizacijah v Ženevi).

Tabela 5: Čezmejni prevzemi in združitve, ocenjeni na več kot milijardo dolarjev, 1987–2008

Leto	Št. poslov	Delež glede št. poslov	Vrednost (milijarda \$)	Delež na celotno vrednost (v %)
1987	19	1,6	39	40,1
1988	24	1,3	53	38,7
1989	31	1,1	68	40,8
1990	48	1,4	84	41,7
1991	13	0,3	32	27,0
1992	12	0,3	24	21,0
1993	18	0,5	38	30,5
1994	36	0,8	72	42,5
1995	44	0,8	97	41,9
1996	48	0,8	100	37,9
1997	73	1,1	146	39,4
1998	111	1,4	409	59,0
1999	137	1,5	578	64,0
2000	207	2,1	999	74,0
2001	137	1,7	451	61,7
2002	105	1,6	266	55,0
2003	78	1,2	184	44,8
2004	111	1,5	291	51,5
2005	182	2,1	569	61,3
2006	215	2,4	711	63,6
2007	319	3,0	1.197	70,4
2008	251	2,6	832	68,3
2009*	40	1,2	171	67,2

Legenda: Za leto 2009 velja le od januarja do junija.

Vir: UNCTAD, World Investment Report 2009, str. 11.

Vzorec tokov NTI se razlikuje med skupinami gospodarstev. Kot je razvidno tudi iz Slike 1, so pritoki in odtoki NTI razvitih držav začeli upadati v letu 2008. Pritoki so padli za 29 odstotkov, na 962 milijard ameriških dolarjev, odtoki pa za 17 odstotkov na 1.507 milijard. Tokovi NTI so s poglobljanjem krize padli še bolj. Napovedi za prvo polovico leta 2009 kažejo, da bodo tokovi NTI padli še za 30–50 odstotkov v primerjavi z drugo polovico leta 2008. Države v razvoju in tranzicijska gospodarstva so doživela naraščanje tokov NTI na rekordne ravni v letu 2008. Njihov delež v svetovnem toku NTI je narasel za prve na 37 odstotkov s 27 odstotkov v prejšnjem letu, za slednje pa na 7 odstotkov s 5 odstotkov v prejšnjem letu. Pritok je začel upadati konec leta 2008, ko je upad gospodarske aktivnosti prizadel vse večje izvozne trge. Upad tokov NTI v ta gospodarstva se je začel skoraj leto kasneje kot v razvitih ekonomijah, kar se kaže v manjšem povpraševanju razvitih držav, kamor države v razvoju in tranzicijska gospodarstva izvažajo (World Investment Report, 2009, str. 3).

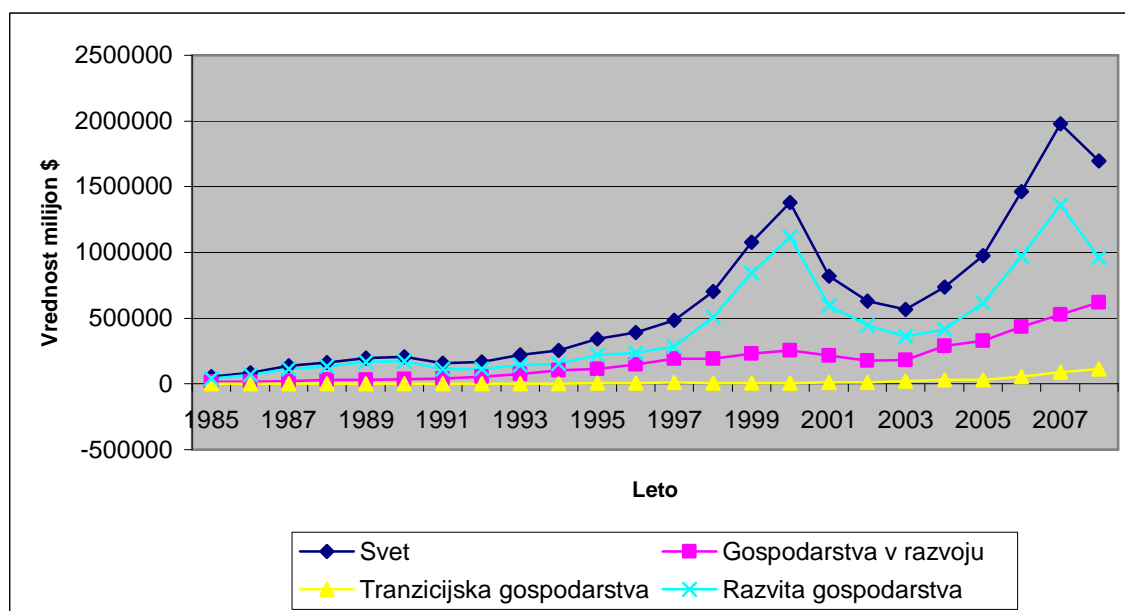
Tabela 6: Letna stopnja rasti pritokov in odtokov NTI v obdobju od 1986 do 2008 (v %)

	1986-1990	1991-1995	1996-2000	2004	2005	2006	2007	2008
NTI pritoki	23,6	22,1	39,4	30,0	32,4	50,1	35,4	-14,2
NTI odtoki	25,9	16,5	35,6	65,0	-5,4	58,9	53,7	-13,5

Vir: UNCTAD, World Investment Report 2009, str. 18.

Upad je bil opazen v vseh treh komponentah pritokov NTI – lastniški kapital, ponovno investiranje dobičkov in ostali kapitalski tokovi. Naložbe v lastniški kapital so upadle, ker se je zmanjšalo število prevzemov in združitvev, kar vidimo tudi v Tabeli 6. Nižji dobički tujih podružnic so vplivali na zmanjšanje ponovnih vlaganj. Tuje podružnice so plačevale posojila domačim krovnim podjetjem, ki so se prestrukturirala (World Investment Report, 2009, str. 18).

Slika 1: Grafični prikaz toka NTI v milijon ameriških dolarjev, 1985–2008

Vir: UNCTAD, FDI.

Grmšek Svetlinova (2007, str. 27) pravi, da na gibanje produktivnega kapitala vpliva kompleksna skupina dejavnikov ekonomskega, infrastrukturnega in institucionalnega okolja, ki ga zagotavlja posamezna nacionalna država. V letnem poročilu UNCTAD navaja naslednje razloge za zmanjšanje pritokov NTI v letu 2008 in 2009 (World Investment Report, 2009):

a) makroekonomski dejavniki:

- krčenje svetovnega gospodarstva;

b) institucionalni dejavniki:

- zaradi institucionaliziranih protekcionistični ukrepov posameznih držav se je zmanjšalo število vrednosti čezmejnih prevzemov in združitvev.

c) mikroekonomski dejavniki:

- zaradi manjših dobičkov in slabših pogojev financiranja so padle vrednosti podjetij, kar je še bolj negativno vplivalo na tokove NTI.

2.3 Finančna deglobalizacija

Finančno globalizacijo lahko opišemo kot vzpostavljanje vse bolj povezanega in enotnega finančnega trga na transnacionalni ravni. Tako lahko opišemo deglobalizacijo kot vse manj oz. slabše povezan in neenoten finančni trg na transnacionalni ravni.

S finančnimi trgi pojmuje trgo kapitala. Tarzi (1999, str. 141–161) pravi, da je mobilnost finančnega kapitala najpomembnejši dejavnik globalizacije. Ob raziskovanju odnosa med mobilnostjo kapitala in politiko globalizacije moramo razlikovati med produktivnim in finančnim kapitalom. Produktivni kapital je tisti kapital, ki se koncentrira v realnem sektorju v obliki neposrednih investicij, medtem ko je finančni kapital neproduktiven kapital na finančnih trgih in je večinoma špekulativne narave (Geršič, 2003, str. 25).

Crockett (2000, str. 1) razčleni proces globalne finančne integracije na štiri elemente:

- a) vse manjši pomen geografskih meja;
- b) brisanje meja med različnimi segmenti finančnega trga;
- c) globalizacija in konsolidacija ključnih institucionalnih igralcev;
- d) vse večja izpopolnjenost finančnih storitev.

Osredotočimo se na element, tj. vse manjši pomen geografskih meja, ki so bile ovira za gibanje finančnih tokov. Obseg finančnih tokov se povečuje hitreje kot mednarodna menjava in hitreje od BDP. Rast mednarodne trgovine je bila v zadnjih štirih desetletjih izjemna, z enega odstotka BDP, kolikor je mednarodna menjava z vrednostnimi papirji v tedanjih državah G-7⁴ znašala v sedemdesetih letih, se je delež do leta 1980 povzpел na 10 odstotkov in tako leta 1990 dosegel že 100 odstotkov. Od takrat je delež mednarodne trgovine z vrednostnimi papirji nadaljeval z eksplozivno rastjo. Kot je razvidno iz Tabele 7, se je podoben razvoj odvijal tudi v ostalih segmentih mednarodnega finančnega trga.

⁴ Skupina sedmih industrializiranih narodov sveta, ustanovljena leta 1976, ko se je Kanada pridružila Skupini šestih (ZDA, Francija, Nemčija, Italija, Japonska in VB).

Tabela 7: Povprečne stopnje rasti posameznih segmentov mednarodnega finančnega trga v obdobju 1963–1995, v %

Obdobje	1963-72	1973-82	1983-95
Št. izdanih obveznic	12,4	12,2	10,1
Št. odobrenih posojil	27,4	16,5	5,5
SKUPAJ		14,4	8,2
Skupna vrednost izdanih obveznic			12,5
Skupna vrednost izdanih posojil		13,4	8,9
SKUPAJ			9,8
Rast realnega BDP	4,8	3,4	3,4
Rast obsega svetovnega izvoza	9,2	4,1	6,0

Vir: D. Held, Global Transformations: Politisc, Economics and Culture, 1999, str. 203.

Za večino prvih osmih desetletij dvajsetega stoletja, je globalno finančno premoženje raslo v enakem ritmu kakor globalni BDP. Izjemoma so padale v času vojn, ko je vladni dolg močno narasel. V Sliki 2 lahko vidimo, da je po letu 1980 finančno premoženje hitro raslo, precej hitreje kot BDP. V ZDA, na primer, skupna vrednost finančnega premoženja, kot odstotek BDP, je zrastle več kot dvakrat več, od leta 1980. Gledano na globalni ravni so lastniški vrednostni papirji in zasebni dolg predstavljali oz. bili odgovorni za večino rasti finančnega premoženja po letu 1980. Razlog je v tem, da so se podjetja in finančne institucije povečano obračale na kapitalske trge za lastno financiranje. Do leta 2007 je skupna vrednost globalnega finančnega premoženja dosegla najvišjo točko pri 194.000 milijardah \$, kar predstavlja 343 odstotkov BDP. V Tabeli 8 se jasno vidi, da je trenutna finančna kriza prekinila ta proces. Vrednost finančnega premoženja je do konca leta 2008 padla za 16.000 milijard, na 178.000 milijard \$. Po letu 1990 je bil ta 8 odstotni padec največji. V nekaterih državah je bil padec še hujši (Kearney, 2009, str. 9).

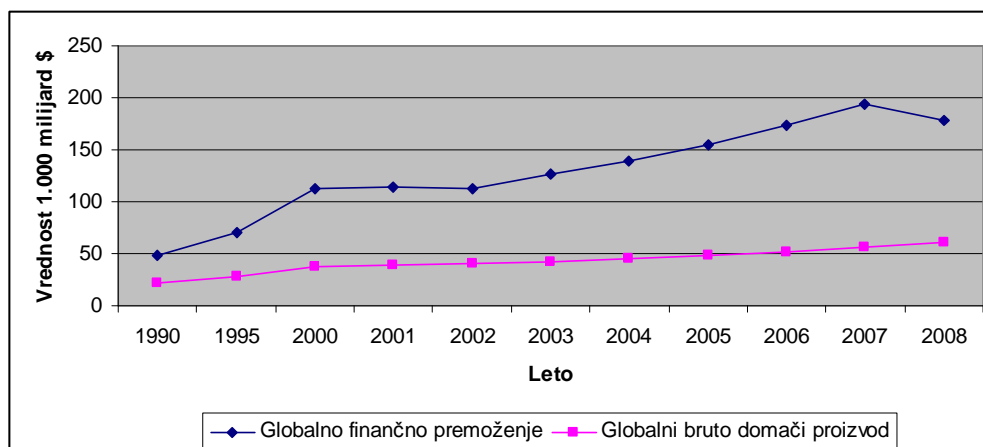
Tabela 8: Globalno premoženje, 1990–2008, izbrana leta, v 1.000 milijardah \$

Leto	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
GFP*	48	70	112	114	113	126	139	155	174	194	178
Lastniški VP**	10	18	37	33	26	33	38	45	54	62	34
Zasebni VP**	10	14	24	27	28	31	34	37	42	48	51
Vladni dolžniški VP**	9	13	17	18	20	22	24	27	28	29	32
Bančni depoziti	19	25	34	36	38	40	43	46	51	56	61
BDP	21,2	28,4	37,0	38,5	39,9	42,3	45,5	48,6	52,3	56,8	60,7

Legenda: * globalno finančno premoženje, ** vrednostni papirji

Vir: A.T. Kearney, Sixth Annual Report, 2009, str. 9.

Slika 2: Gibanje globalnega BDP in globalnega finančnega premoženja, 1990–2008, v 1.000 milijardah \$

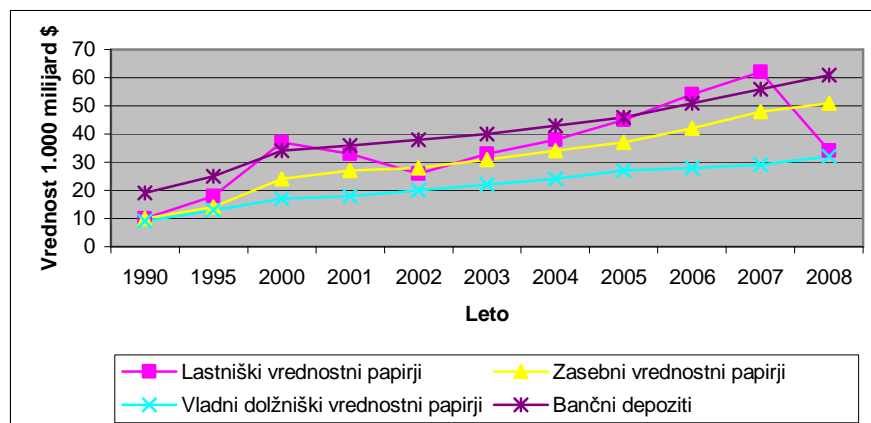

Vir: A.T. Kearney, *Sixth Annual Report, 2009*, str. 27.

Trg finančnega kapitala se je spremenil v več smereh (McKinsey, 2009):

- Padanje vrednosti vrednostnih papirjev je skoraj v celoti vplivalo na padec vrednosti globalnega finančnega premoženja, kar je tudi razvidno iz Slike 3. Premoženje je v letu 2008 padlo skoraj za polovico, tj. za 28.000 milijard dolarjev. Globalna vrednost stanovanjskih nepremičnin je v letu 2008 in prvem četrtletju 2009 padla skupno za 5.400 milijard dolarjev.
- Pred krizo se je napihnil kreditni balon tako v ZDA kot v Evropi. Nепoravnani krediti v ZDA so narasli z 221 odstotka BDP v letu 2000 na 291 odstotek v letu 2008 in so dosegli 42.000 milijard dolarjev. V območju evra je zadolženost narasla na 304 odstotke BDP.
- Finančna globalizacija se je obrnila. Mednarodni tokovi kapitala so padli za več kot 80 odstotkov. Zdi se, da finančni trgi postajajo manj globalno integrirani.
- Nekatera globalna neravnovesja izginjajo. Trenutni primanjkljaj tekočega računa ZDA se je zmanjšal, presežki Kitajske, Nemčije in Japonske, ki so ustvarile ta primanjkljaj, pa prav tako.
- Zrele finančne trge čaka počasna rast v naslednjih letih. Zasebno zadolževanje in lastniški kapital bodo rasli počasneje, saj morajo gospodinjstva zmanjšati dolgove, dobički podjetij pa bodo tudi rasli počasneje.
- Za razvijajoče se trge bo kriza verjetno le trenutna motnja v njihovem razvoju finančnega trga, saj so osnovni viri rasti še vedno močni.

Slika 3: Gibanje komponent globalnega finančnega premoženja, 1990–2008, izbrana leta, v 1.000 milijardah \$

Vir: A.T. Kearney, Sixth Annual Report, 2009, str. 8.

Pred trenutno krizo so 80. in 90. leta 20. stoletja tudi zaznamovale finančne krize: velika mednarodna dolžniška kriza, ki se je začela v Mehiki leta 1982 in nadaljevala pot do najbolj zadolženih držav; druga mehiška kriza leta 1994, ki se je razširila po vsej Latinski Ameriki, in leta 1997 kriza razvijajočih se trgov, ki je začela pot v Aziji, nadaljevala po svetu, sprožila rusko neizpolnjevanje obveznosti in končala pot z devalvacijo brazilskega reala januarja 1999. Značilnost teh kriz je, da so vplivale na obrobje mednarodnega finančnega sistema. Države z zrelim finančnim trgom so ostale neprizadete, saj so v primeru njihove ogroženosti monetarne oblasti nemudoma vzele vajeti v svoje roke in tako preprečile propad mednarodnega finančnega sistema (Grmšek Svetlin, 2007, str. 23).

Negativna posledica finančne liberalizacije, ki bi lahko povzročila preobrat v procesu finančne globalizacije, je izguba politične avtonomije nacionalne države. Pretirana mobilnost finančnega kapitala preprečuje pojav večjih razlik v obrestnih merah in tako omejuje sposobnost centralnih bank in vlad pri ciljnem vodenju fiskalne in monetarne politike. Zagovorniki regulacije pravijo, da je potrebna nova institucionalna ureditev mednarodnih finančnih trgov, ki bo zagotovila ustrezno stabilnost na trgih realnih dobrin in delovne sile (Grmšek Svetlin, 2007, str. 22).

2.4 Ostali vidiki deglobalizacije: migracije prebivalstva

Globalizacija in s tem tudi deglobalizacija ni omejena le na ekonomsko in politično področje, ampak vključuje še ostale vidike mednarodnega povezovanja in soodvisnosti, predvsem na demografskem, kulturnem in vojaškem področju.

Globalni premiki prebivalstva imajo pomembno vlogo pri preoblikovanju sodobne družbe. Neposredno vplivajo na ekonomsko blaginjo posamezne družbe, na družbeno in kulturno raven, na notranjepolitično okolje in na mednarodnopolitične odnose. V celotni zgodovini človeštva so

bile migracije prevladujoč mehanizem interakcije in povezovanja med različnimi družbami (Grmšek Svetlin, 2007, str. 35).

Grmšek Svetlinova (2007, str. 35) ločuje med masovnimi gibanji prebivalstva kot odziv na vojne in družbeno-politične nemire ter migracijami posameznikov in družin, katerih motivi so ekonomske in demografske narave (za boljše delovne razmere, prenaseljenost, izboljšanje življenjskega standarda). Motivi za premike so lahko še etnični, verski in drugi. Večina migracij je usmerjenih iz manj razvitih držav v bolj razvite države. Tako ločimo naslednje vrste migracij:

- a) interne (z juga na sever, iz ruralnih v urbane predele), mednarodne, kontinentalne, interkontinentalne;
- b) ekonomske;
- c) trajne, občasne (običajno je razlika med obiskom in migracijo eno leto bivanja v tujini);
- d) beg možganov;
- e) politične migracije, begunci;
- f) kontrolirane in nekontrolirane migracije.

Migracije imajo pozitivne in negativne posledice. Z vidika držav so lahko migracije pozitivne: zmanjšanje brezposelnosti, priliv prihrankov, dvig izobrazbe in pridobitev delovnih navad, ki jih delavec uporablja pri vrnitvi v domovino. Negativne posledice pa so odliv visoko izobraženih in mladih ljudi ter vračanje starih in obolelih. Z vidika držav so lahko imigracije zaradi prispevka dela migranta h gospodarskemu napredku države, migranti služijo kot sredstvo za uravnavanje višine mezd v državi, migranti so geografsko mobilnejši od nacionalnih delavcev in pripravljeni opravljati dela, ki jih nacionalni delavci kljub brezposelnosti nočejo. Negativne posledice pa predstavljajo določena socialna bremena (potreba po socialnih službah in zdravstvenem varstvu) (Grmšek Svetlin, 2007, str. 36).

V skrbi za delovna mesta bogate vlade, ki so v preteklosti z odprtimi rokami sprejemale migrante, slednje sedaj pošiljajo nazaj, od koder so prišli, čeprav so visoko kvalificirana delovna sila. Vlada ZDA je pred kratkim sprejela zakonodajo, ki daje podjetjem možnost priti do reševalnih paketov, tj. bančnih posojil, če zaposlijo Američana. Savdska Arabija, Malezija in ostale bogate države, so naročile domačim podjetjem, da preden odpustijo domačo delavno silo, najprej odpustijo tuje delavce; izvajajo t.i. politiko odpuščanja najprej tujih delavcev (angl. *foreign workers first out policy*) (Globaltradealert).

Bogate države pa ne bodo tega prešle brez posledic. Zmanjšanje števila inovativne in podjetniške delavne sile prav gotovo vpliva na razvoj gospodarstva. Kar nam pokaže tudi naslednji podatek: v tujini rojeni podjetniki so ustanovili skoraj polovico vseh novoustanovljenih podjetij v Silikonski dolini (angl. *Silicon Valley*) med letoma 1995 in 2005 (Kurlantzick, 2009). Kljub temu, bo večina Zahodnih in velikih držav v razvoju lahko kompenzirala primanjkljaj teh delavcev z domačimi delavci in podjetniki.

V revnih in izvozno usmerjenih državah pa bo ustavljanje migracij na globalni ravni, imelo bolj uničujoč vpliv. Delavci migranti, ki se bodo vrinili domov, bodo domače države prikrajšali za denar, ki so ga prej pošiljali domov. Za Kosovo na primer, denar, ki ga migranti pošiljajo domov predstavlja kar polovico celotnega proračuna države (A.P., 2008). Dilip (2009) ugotavlja, da je količina tega denarja v Latinski Ameriki upadla za 13 odstotkov v nekaj mesecih v letu 2009. Napoved za celotno svetovno gospodarstvo pa kaže, da bo to revne države prikrajšalo za 15 milijard ameriških dolarjev. Zaradi deglobalizacije se dogajajo velika odpuščanja migrantov, kar bi v tem primeru pomenilo na tisoče mladih brezposelnih moških, ki bi bili potencialni rekruti islamističnih organizacij. Organizacije namreč v teh državah skrbijo za hrano, zdravstvo in ostale stvari in so zato privlačna alternativa.

Tabela 9: Napovedi za pritok denarja emigrantov v države v razvoju, 2009–2010, v milijardah \$

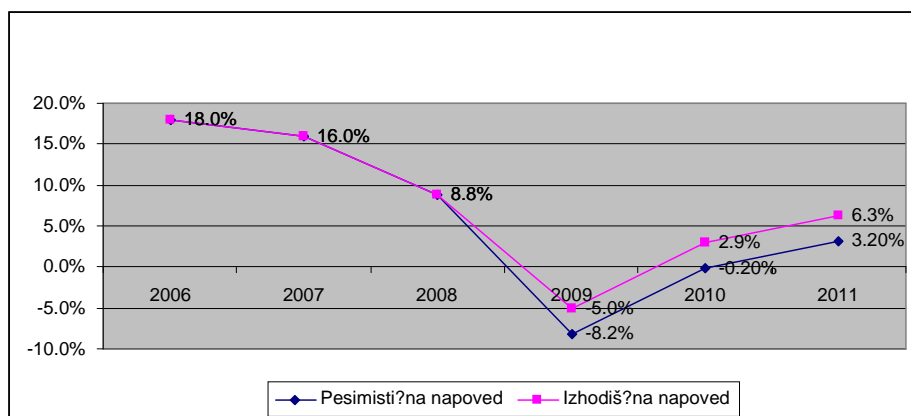
	2008 o	Izhodiščna napoved			Pesimistična napoved		
		2009 n	2010 n	2011 n	2009 n	2010 n	2011 n
Države v razvoju (delež v BDP, %)	305 (1,9)	290 (1,8)	299 (1,7)	317 (1,6)	280 (1,8)	280 (1,6)	289 (1,4)
Vzhodna Azija in Pacifik	70	67	68	72	64	64	65
Evropa, Centralna Azija	53	48	50	53	46	47	50
Latinska Amerika in Karibi	63	60	62	65	58	58	59
Bližnji Vzhod in Severna Afrika	34	33	34	36	32	32	32
Južna Azija	66	63	65	70	61	62	64
Pod-Saharska Afrika	20	19	20	21	18	18	19

Legenda: o = ocena, n = napoved

Vir: World Bank, Migration and Development Brief 9, 2009, str. 2.

Za tok poslanega denarja domov (angl. *remittance*) Svetovna banka (Migration and Development Brief 2009) predvideva 5–8-odstotni padec v letu 2009. Na Sliki 4 vidimo, da v optimističnem scenariju napoveduje 5-odstotni padec, v pesimističnem pa padec za 8,2 odstotka. Glede na to, da so uradno zabeležene vsote imele v preteklih letih dvoštevilo rasti in so leta 2008 dosegle 305 milijard ameriških dolarjev bo takšen padec v vsoti, kot je prikazan v Tabeli 9, neposredno prizadel mnoge v državah v razvoju.

Slika 4: Rast denarja poslanega domov, 2006–2011, v %

Vir: World Bank, *Migration and Development Brief* 8, 9, 2008, 2009.

3. DEGLOBALIZACIJA IN TRG DELA

Delavci so postali reprodukcijski material, ki naj bi bil čim bolj poceni in fleksibilen. Globalizacija omogoča, da kapital premalo fleksibilno delovno silo na enem koncu sveta nadomesti s fleksibilnejšo na drugem (Mencinger, 2009).

Da si bomo lažje predstavljali, kaj deglobalizacija povzroča na trgu dela, najprej pogledjmo učinek globalizacije.

3.1 Trendi na trgu dela v obdobju globalizacije

Globalizacija med drugim povzroča, da se učinkovitost nacionalnih socialnih politik jasno slabša preko spodkopavanja prvotno sprejetih vladnih pravil in norm glede socialnih pravic javnega dobrega. Preko nadomeščanja dela z donosnejšim kapitalom uspejo korporacije s svojo močjo v veliki meri eksternalizirati stroške na račun družbene blaginje. Preko kontrole nad mednarodno trgovino in investicijami imajo moč, s katero vplivajo na vlade in poostrijo konkurenco med vladami, pa tudi konkurenco med delavci, ter tako oslabijo poskuse za izboljšanje delovnih pogojev in drugih ugodnosti. Posledica tega so manjše socialne pravice, večanje nezaposlenosti ter nestabilna zaposlenost (Grmšek Svetlin, 2007, str. 55).

Koristi liberalizacije mednarodne trgovine niso enako porazdeljene med vse delavce. K poglobljanju neenakosti med delavci prispeva tudi tehnološki razvoj, ki prek razvoja novih dejavnosti in novih proizvodnih tehnik nagrajuje predvsem bolj izobražene delavce. Zdi se torej, da mednarodna menjava in njene posledice za zdaj najbolj prizadenejo nekvalificirane delavce.

Položaj delavcev lahko opazujemo različno. Manj izobraženi delavci gospodarsko razvitih območij so izgubljali zaposlitev predvsem zaradi krčenja obsega delovno intenzivne proizvodnje domačih podjetij in njene selitve v tujino, za druga geografska območja. Scheve & Slaughter

(2003, str. 1) ugotavljata, da so se NTI (velik del investicij predstavlja selitev delovno intenzivne proizvodnje) predvsem gospodarsko razvitih držav v obdobju 1986–2000 vsako leto v povprečju povečale za 26,2 odstotka. Selitev proizvodnje v druge regije pa je imela ugoden vpliv na dohodke nekvalificiranih delavcev teh območij. Plače delavcev v državah z nizkimi dohodki, zaposlenih v tujih podružnicah, so postale v povprečju dvakrat višje od primerljivih domačih podjetij; v državah s srednje visokimi dohodki pa je bilo to razmerje 1,8 (Marjetič, 2004, str. 26).

Za trg dela v vseh industrijsko razvitih državah v obdobju dveh desetletji po drugi svetovni vojni so bili značilni polna zaposlenost, stalno naraščajoče realne plače in večanje blaginje. Vse to se je končalo z naftnim šokom, ko so cene močno narasle, in razpadom sistema Bretton Woods, v začetku 70. let. V kontinentalno Evropo se je vrnilo nezaupanje v trg dela v obliki naraščanja nezaposlenosti, v ZDA in VB pa se je pojavil trend večanja neenakosti pri plačah med kvalificirano in nekvalificirano delovno silo (UNCTAD, 2001, str. 1).

V 80. letih 20. stoletja sta bila ogromna nezaposlenost in plačna neenakost realnost v večini industrializiranih držav. Ti problemi so se nadaljevali v mnogih državah tudi v 90. letih. Čeprav so globalizacija, liberalizacija in navzven usmerjeni razvoj imeli svoje podpornike, so za probleme na trgu dela krivili uvažanje proizvodov z Juga. Predlagane rešitve so segale vse od postavljanja uvoznih ovir (protekcij) in uvajanja višjih delovnih standardov na uvožene izdelke (socialna klavzula) do zniževanja delovnih standardov na Severu (fleksibilen delovni trg). Mednarodna organizacija za delo (v nadaljevanju ILO) v zaključku ugotavlja, da take rešitve ne bi ustavile problemov na trgu dela na Severu, bi pa upočasnile industrializacijo držav v razvoju (UNCTAD, 2001, str. 19).

Medtem ko je trgovina odgovorna le za del pojavnosti nezaposlenosti in plačnih nesorazmerij, lahko isto trdimo za tehnološke spremembe. Oba dejavnika vplivata na zmanjševanje povpraševanja po nekvalificiranem delu v industrijsko razvitih državah.

Globalizacija je za manj- in nekvalificirane delavce prinesla slabše pogoje. Zaradi potencialne selitve proizvodnje v države s cenejšo delovno silo so taka delovna mesta ogrožena. Tako je večja negotovost pri ohranjanju zaposlitve, delavci so izpostavljeni grožnjam o izgubi delovnega mesta in s tem podvrženi nižjim plačilom za delo.

Pokazatelji neenakosti in zmanjševanja plač v ZDA (Grodzicki, 2003, str. 22):

- v letih od 1973 do 1990 se je realna urna postavka znižala za 12 odstotkov;
- ob več urah dela je bil leta 1996 realni zaslužek srednje velike družine s štirimi člani je enak v letu kot v letu 1973;
- v letu 1990 so zaposleni delali štiri tedne več kot v letu 1960;
- veliko ljudi opravlja še dodatna dela oziroma ima dodatno zaposlitev;
- neenakost med strokovnimi oz. kvalificiranimi in nekvalificiranimi delavci je vse večja;
- nestanovitnost zaposlovanja je narasla nad 40 odstotkov v letih od 1970 do 1987;

- blagostanje 40 odstotkov najrevnejših se je zmanjšalo še za polovico od leta 1983 do 1992, medtem ko se je blagostanje 20 odstotkom najbogatejših povečalo še za petino.

3.2 Trendi na trgu dela v obdobju deglobalizacije

Po projekcijah ILO (ILO, 2009) lahko stopnje globalne zaposlenosti v letu 2009 dosežejo med 6,5 in 7,4 odstotka. V številkah bi to pomenilo za 29,4 do 58,8 milijonov več brezposelnih v tem letu. Protekcionistične poteze posameznih vlad v državah, ki so se v času gospodarske ekspanzije zanašale na tujo delovno silo, lahko vplivajo na izgubo 200 milijonov migrantskih delovnih mest (Bajoria, 2009). Take poteze vplivajo na izgubo delovnih mest tako visoko kot nizko kvalificirane delovne sile.

Tabela 10: Scenariji nezaposlenosti za leto 2009 (stopnje v %)

Regija	2007	2008	2009		
			Scenarij 1*	Scenarij 2**	Scenarij 3***
Svet	5,7	5,9	6,5	6,8	7,4
Razvita gospodarstva in EU	5,7	6,1	7,7	7,8	9,0
Srednja in JZ Evropa (ne-EU) & CIS	8,4	9,0	10,8	10,5	12,2
Vzhodna Azija	3,9	4,3	4,7	4,6	8,8
JV Azija in Pacifik	5,4	5,4	5,4	6,0	6,2
Južna Azija	5,0	5,0	5,0	5,4	5,6
Latinska Amerika in Karibi	7,1	7,1	8,1	9,2	8,4
Bližnji Vzhod	9,5	9,0	8,8	9,3	11,0
Severna Afrika	10,6	10,0	9,8	10,9	11,1
Pod-Saharska Afrika	7,7	7,6	8,0	8,4	8,2

Legenda: * uporaba zgodovinskih povezav med gospodarsko rastjo in nezaposlenostjo na državni ravni med 1991 in 2008, ** temelji na povezavi med gospodarsko rastjo in nezaposlenostjo med opazovanimi največjimi gospodarskimi krizami po državah, *** ustvarjen na podlagi opazovanja najslabših napovedih stopenj nezaposlenosti po posameznih državah in predvideva, da se bodo stopnje simultano ponovile v vseh razvitih gospodarstvih

Vir: ILO, Global Employment Trends – Update, 2009, str. 22.

Protekcionističnih ukrepov so se poslužile vlade različnih držav. Izpostavimo naslednje: ZDA so s sprejetjem zakona o okrevanju in reinvestiranju (angl. *American Recovery and Reinvestment* ali *ARRA*), februarja 2009, vpeljale stroge omejitve pri zaposlovanju izurjene oz. kvalificirane tuje delovne sile za ameriška podjetja, ki so bila deležna vladne pomoči za pomoč v krizi (Wikipedia – *American Recovery and Reinvestment Act of 2009*). Vladi Malezije in Savdske Arabije sta naročili podjetjem, kot že omenjeno zgoraj, naj se pri odpuščanju najprej lotijo tujih delavcev.

Po pisanju Adamsa za časnik *Telegraph* (2009) so se v VB odvijali veliki protesti proti zaposlovanju tuje delovne sile na naftnih rafinerijah. Celo na Irskem razmišljajo o bolj restriktivnih imigracijskih zakonih, ki so po letu 1990 dovoljevali velike migracije za vzdrževanje visoke gospodarske rasti. Javnomnenjska raziskava v septembru 2008 je pokazala, da 66 odstotkov Ircev podpira bolj restriktivno politiko priseljevanja (Mac Cormaic, 2008).

Zgoraj opisane ukrepe in dogodke bi lahko opisali z eno besedo: deglobalizacija. Nekateri analitiki napovedujejo tudi obraten beg možganov. Vivek Wadhwa (2009), profesor na Duke University v ZDA, ki raziskuje prispevek tuje kvalificirane sile na gospodarstvo ZDA je ugotovil, da so četrtno vseh ameriških inženirskih in tehnoloških podjetij med letoma 1995 in 2005, vključno s polovico v Silikonski dolini, ustanovili imigranti. Manjše število inovativne in podjetniške delavne sile prav gotovo vpliva na razvoj gospodarstva. Danos, Hansen in Slaughter (2009) pišejo, da lahko kvalificirana tuja delovna sila pomaga pri ponovnem zagonu gospodarstva z ustvarjanjem dodatnih delovnih mest.

Protekcioniistični ukrepi vplivajo na zmanjševanje števila delovnih mest za migrante in s tem tudi na manjše priseljevanje. To bo vplivalo na manjšo količino denarja poslanega domov družinam. Če združimo to in povečano nezaposlenost v izvornih državah, obstajajo precejšnje možnosti za izbruh socialnih in političnih težav oz. nemirov. Ratha, Mohapatra in Xu (2008) po projekcijah Svetovne banke napovedujejo padec nakazil za 0,9 odstotka v letu 2009. Padec pa je lahko še hujši, če se ekonomska situacija poslabša. V ciljnih državah lahko naraste tudi ksenofobija, zaradi napačne predstave domačinov, da jim migranti kradejo delovna mesta.

4. KRIZA GLOBALIZACIJE

»Morda bosta sestavini oživljanja tudi deglobalizacija in lokalizacija.« (Mencinger, 2009)

Trenutna recesija, najhujša po Veliki depresiji izpred 70 let, je ogrozila globalizacijo kot najpomembnejši vir globalnega razvoja. Zadnji podatki kažejo, da je proces globalizacije povečal svetovno revščino in neenakost, to pa je globalizaciji dalo slab predznak. Proces finančne in trgovinske soodvisnosti se je začel obračati in tako postal del globalne ekonomske krize in ne razcveta.

Doktrina znana kot Washingtonski konsenz (angl. *Washington Consensus*) je postavila temelje globalizacije. Konsenz je vseboval 10 širokih setov priporočil, med njimi učinkovitost trga, nevmešavanje države, da med revnimi in bogatimi ne obstaja konflikt nasprotujočih si interesov in da trg vse najboljše opravi sam (Wikipedia – Washington Consensus, 2010). Preko privatizacije, deregulacije in liberalizacije trga kapitala je promoviral gospodarski razvoj.

4.1 Kazalci krize

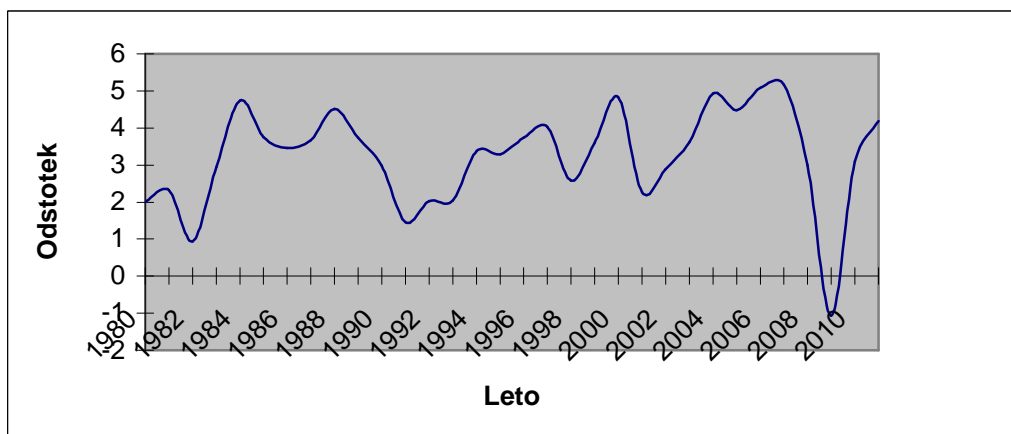
Cilj WTO je bil konsolidacija političnih reform, ki so jih mnoge države vpeljevale vse od leta 1980. Države v razvoju so sledile strukturnim programom Mednarodnega denarnega sklada (angl. *International Monetary Fund* – v nadaljevanju IMF) in Svetovne banke, Evropa in ZDA so sledile receptom Reagana in Thatcherjeve. Recepti v obliki proste trgovine, Washingtonskega konsenza oz. korporativne globalizacije (angl. *corporate globalization*), ki vključujejo privatizacijo javnih storitev, liberalizacijo trga dela, deregulacijo industrije, odpiranje za

privabljanje tujih naložb, zniževanje carin in subvencij in večjo težo izvoza pred proizvodnjo za domači trg.

Harrisonova (2006, str. 1) je v svoji raziskavi iskala povezavo med globalizacijo in revščino, ob tem pa se je osredotočila na dve merili globalizacije: trgovino in mednarodne kapitalske tokove. Več raziskav je zagovarjalo, da globalna ekonomska integracija pomaga revnim državam, saj imajo te primerjalno prednost v proizvodnji blaga, kjer dela nekvalificirana delovna sila. Prva ugotovitev raziskave je, da je tako preprosta interpretacija modelov splošnega ravnotežja trgovine lahko zavajajoča. Drugič, revni bodo bolj verjetno deležni ugodnosti globalizacije takrat, ko bodo v uporabi komplementarne politike, ki vključujejo naložbe v človeški kapital in infrastrukturo in ki spodbujajo kreditno in tehnično pomoč kmetom ter makroekonomsko stabilnost. Tretjič, reforme trgovine in tujih naložb so povečale ugodnosti revnim v izvoznih sektorjih in sektorjih, ki so deležni tujih naložb. Četrto, finančne krize močno prizadenejo revne. Petič, skupni rezultat globalizacije je, da proizvaja tako zmagovalce kot poražence med revnimi; nekateri posamezniki so na slabšem zaradi integracije trgovine in financ, zato potrebujejo uspešne varnostne mreže (angl. *safety net*).

Pokazatelj, da je model korporativne globalizacije v krizi, je, da ni uspel proizvesti gospodarske rasti. Več let si je WTO z ukrepi prizadevala za dvigovanje gospodarske rasti, vendar ji je ni uspelo doseči. Slika 7 jasno prikazuje, da so trenutne stopnje rasti najnižje v zadnjih tridesetih letih.

Slika 5: Letna odstotna sprememba globalnega BDP, 1980–2014, od leta 2010 naprej veljajo napovedi

Vir: IMF, *World Economic Outlook Databases*, 2009.

Prav tako ni bilo uspeha na področju odstranjevanja revščine. Študija o učinku popolne liberalizacije globalne trgovine (kar je verjetno nemogoč scenarij), ki jo je opravila Svetovna banka, ima zanimiv zaključek. Liberalizacija bi se odrazila v višjem globalnem BDP za 287 milijard \$ v letu 2015, kar pa predstavlja le 0,7 odstotka BDP po projekcijah za to leto. V realnosti bi bilo to videti nekako takole. Prebivalci, ki živijo v državah, kjer je letni dohodek

dolar na dan, bi se zaradi popolne liberalizacije trgovine po projekcijah Svetovne banke, sicer zagovornice liberalizacije, ta dolar na dan, povečal na dolar in 0,7 centa oz. 0,007 dolarja na dan.

Svetovna banka je v sporočilu javnosti zapisala, da v ekstremni revščini živi več ljudi, kot so predvidevali, potem ko so z dolarja na dan prilagodili mejo merjenja globalne revščine na 1,25 dolarja. Četrtna prebivalcev držav v razvoju, to je 1,4 milijarde ljudi, je leta 2005 živela v ekstremni revščini z manj kot 1,25 dolarja na dan. Leta 2007 je Svetovna banka objavila, da je na svetu milijarda ljudi, ki živi pod mejo revščine, takrat 1 dolar na dan (Reuters, 2008).

Kot je vidno v Tabeli 11, živi pod mejo revščine, več kot milijarda ljudi.

Tabela 11: Obseg absolutne revščine po regijah v milijonih, upoštevajoč mejo 1 \$ na dan, 1981–2005*

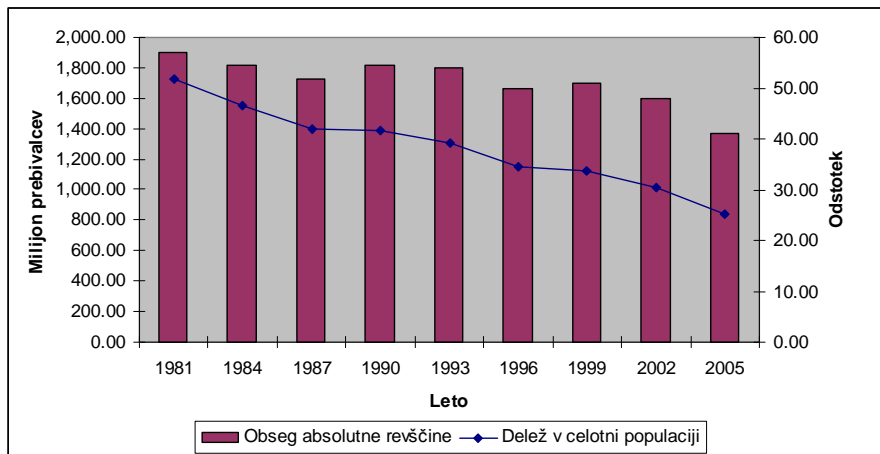
	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005
V. Azija in Pacifik	1.071,49	947,26	822,35	873,3	845,26	622,31	635,06	506,83	316,21
Evropa in C. Azija	7,06	5,65	4,83	9,13	20,05	21,76	24,28	21,73	17,29
L. Amerika in Karibi	47,80	59,47	56,66	49,59	46,64	53,07	55,29	56,59	45,25
Bl. Vzhod in S. Afrika	12,66	11,60	11,86	9,72	9,85	10,58	11,54	10,3	10,99
Južna Azija	548,29	547,58	569,06	579,2	559,42	594,42	588,92	615,86	595,58
Podsaharska Afrika	212,25	242,21	258,02	297,51	317,36	355,57	382,66	389,76	388,38
Skupaj	1.899,82	1.813,77	1.722,78	1.818,45	1.798,57	1.657,72	1.697,74	1.601,07	1.373,69

Legenda: * Meja za absolutno revščino 1 \$ na dan je v resnici 1.25 \$ na dan po kupni moči dolarja iz leta 2005

Vir: World Bank, PovcalNet.

Vseeno so stopnje revščine nižje kot pred dvajsetimi leti, kar kaže spodnja Slika 6. Medtem ko so stopnje padale, so države v razvoju postajale bolj integrirane v svetovno gospodarstvo. Če za mero globaliziranosti vzamemo delež izvoza v BDP, potem so države v razvoju bolj globalizirane kot razvite države.

Slika 6: obseg absolutne revščine po regijah v milijonih, upoštevajoč mejo 1 \$ na dan* in delež populacije, ki živi pod mejo revščine, 1981–2005

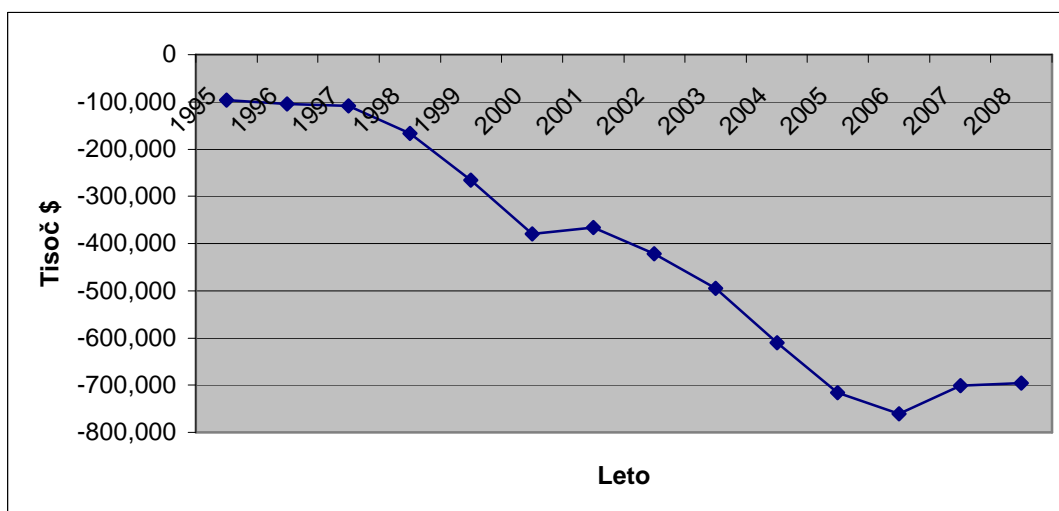

Legenda: * Meja za absolutno revščino 1 \$ na dan je v resnici 1.25 \$ na dan po kupni moči dolarja iz leta 2005

Vir: World Bank, PovcalNet.

Pomanjkljivost modela se kaže tudi v razvitih državah. V obdobju med letoma 1995 (istega leta je WTO uradno začela delovati) do 2006, se je trgovinski primanjkljaj ZDA močno povečal; z dobrih 96 milijard na dobrih 760 milijard ameriških dolarjev (Slika 7). Trgovinski primanjkljaj je tako visok, da izpostavlja gospodarstvo ZDA in globalno gospodarstvo tveganju. Hitra rast uvoza v tem desetletju je prispevala k izgubi enega od šestih delovnih mest v proizvodnji v ZDA.

Slika 7: Skupna bilanca trgovine blaga in storitev ZDA, 1995–2008, v 1.000 ameriških dolarjev

Vir: U.S. Census Bureau, Foreign Trade.

Vlade so v odgovor na trenutno gospodarsko krizo obljubljale ogromno, vendar naredile malo za koordinacijo v razmerah. So pa sprejele nemalo ločenih stimulativnih programov za oživitvev

nacionalnih gospodarstev. S tem so potihoma ustavile in vplivale na izvoz mnogih držav, od katerega so te države močno odvisne, pri tem pa so še vedno spodbujale idejo liberalizma kot glavnega v boju proti globalni recesiji. V prihodnosti bo prav gotovo prišlo tudi do omejevanja pretočnosti finančnega kapitala, katerega mobilnost bi pozitivno vplivala na izhod iz krize.

V času trenutne finančne krize, ko se je globalna trgovina skrčila in so se zmanjšali kapitalski tokovi, je bila globalizacija postavljena na čakanje. Proces globalizacije po mnenju mnogih analitikov ogroža vse več protekcionističnih ukrepov.

4.2 Singapur, prispodoba globalizacije

Na spletni enciklopediji Wikipedia (Singapore) opisujejo Singapur kot majhno državo s približno 4,5-milijonsko populacijo. Pohvali se lahko, da je v preteklosti gospodarsko prehitel sosednje velikane, kot je npr. Indonezija, s tem ko je pridobil koncesije za trgovanje s trgovskimi velesilami, kot so npr. ZDA. Singapur je postal ena najmodernejših držav v štirih desetletjih, in to celo iz močvirja.

4.2.1 Singapur v obdobju globalizacije

Ta mestna država je bila svetilnik globalizacije. Ko je svetovna trgovina eksplodirala, je singapursko pristanišče, ki je na križišču Vzhoda in Zahoda, postalo Frankfurtsko letališče za tovarne ladje in supertankerje. Skoraj vse, kar proizvedejo tu, tudi izvozijo. Eden od treh delavcev zaposlenih tu je tujec. S sprejetjem proste trgovine je Singapur postal vplivna izvozna država in eno največjih svetovnih pristanišč.

Singapur je akumuliral rezerve v tujih valutah v višini več kot 170 milijard ameriških dolarjev. Ob tem je treba upoštevati dejstvo, da je država dobesedno zrasla iz močvirja in bila močno odvisna od VB do leta 1963, ko se je mesto osamosvojilo izpod Britanske oblasti in priključilo novonastali Maleziji. Manj kot dve leti kasneje je iz federacije izstopilo in leta 1965 postalo samostojna republika.

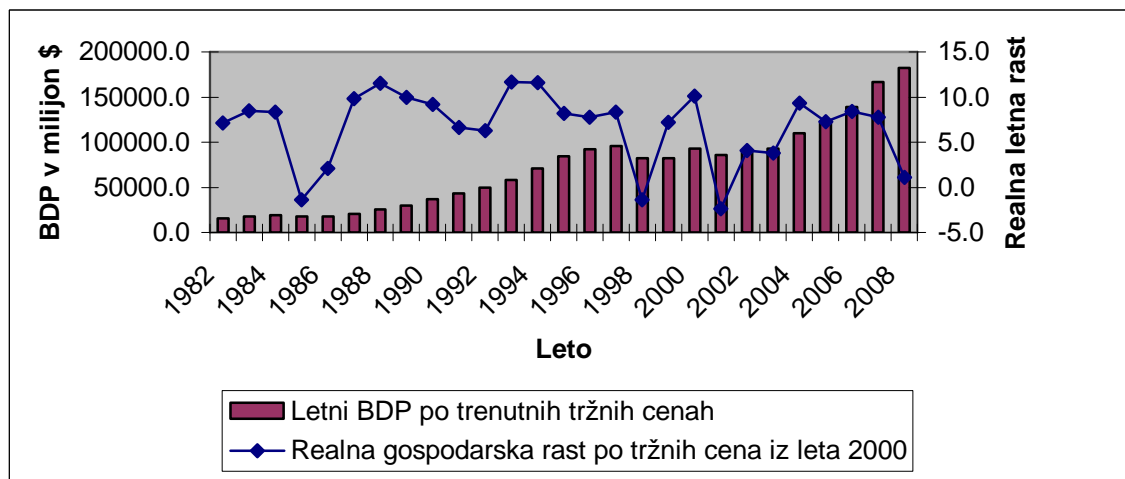
Pod državnim vplivom, so nastala nekatera najmočnejša podjetja v Aziji, kot so npr. letalski gigant Singapore Airlines, verjetno eden najbolj učinkovitih prevoznikov na svetu (Kurlantzick, 2009), čeprav domačih letalskih poti sploh ni. Po podatkih spletne enciklopedije Wikipedie (Singapore) iz leta 2008 se je Singapur lahko pohvalil z več kot 55.000 dolarji BDP *per capita*; le štiri zahodne države so se lahko pohvalile z višjo vrednostjo.

4.2.2 Kriza in deglobalizacija

Za nastopom krize leta 2008 se je začelo težavno obdobje tudi za to azijsko državo. V času, ko delujejo sile deglobalizacije, je Singapur padel v nemilost obratnih sil, začeni s tistimi, ki so pripeljale globalno mobilnost dobrin, storitev, investicij in dela. Prvič po letu 1982 svetovna

trgovina pada, dolgo cvetoče pristanišče pa je v zadnjem času postalo sidrišče z dolgimi vrstami zasidranih tovornih ladij in tankerjev s celega sveta.

Slika 8: Letni BDP po trenutnih tržnih cenah v milijonih \$ in realna gospodarska rast po tržnih cenah iz leta 2000

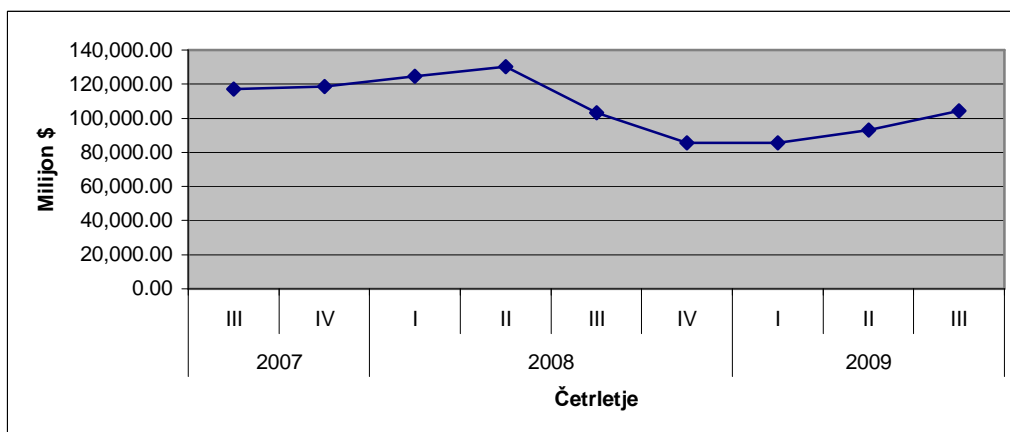

Vir: Singapore Department of Statistics, 2010.

Istočasno na tisoče tujih delavcev, vključno z visoko in nizko kvalificirano delavno silo, odhaja domov, medtem ko gospodarstvo Singapurja doživlja najhujšo recesijo v Jugovzhodni Aziji. Singapur je epicenter novega toka obratne migracije, migracij stran od prizadetih globaliziranih gospodarstev, vključno z Dubajem in VB, ki so bili nekoč Indija Koromandija za tujo delovno silo. Faiola (2009) piše, da ekonomisti napovedujejo odhod 200.000 tujcev do konca leta 2010, tj. vsakega petnajstega delavca zaposlenega v Singapurju.

Faiola (2009) pravi tudi, da je izvoz, ki je bil povezan s kreditno podkrepjenimi nakupovanji v ZDA, v januarju padel za neverjetnih 35 odstotkov. Izvoz, ki je gnil singapursko gospodarstvo, se je ustavil. Verjetno bo trajalo več let, preden se bodo vrnili na isto raven, če sploh. Napovedi za gospodarstvo so neugodne, saj pričakujejo 6,5-odstotno krčenje gospodarstva za celotno leto, kar bi pomenilo, da bi bili gospodarski kazalci Singapurja v tem letu najslabši v azijski regiji. Proizvajalci iščejo izhod iz krize, vendar rešitev ni. Strah pa se še večja zaradi naraščajočega vala protekcionističnih ukrepov v drugih državah, med drugim sosedni državi velikanki, Indoneziji.

Slika 9: Gibanje izvoza, drugo četrletje 2007–tretje četrletje 2009, v milijonih \$

Vir: Singapore Department of Statistics, 2010.

Dogajanje v tej državi prikazuje slabljenje zlate dobe trgovine, inovacij, akumulacije premoženja in zmanjševanja revščine preko globalizacije. Vse to pa vpliva tudi na politično stabilnost, po kateri je bil Singapur vedno znan.

4.3 Kritiki globalizacije

Mencinger (2009) piše, da večina kritikov globalizacije ne nasprotuje globalizaciji nasploh, nasprotuje le njenim sestavinam. Opozarja na dejanske učinke procesa na gospodarstvo in življenje posameznikov, predvsem na to, da sadove globalizacije uživajo le deli posameznih družb in posamezne družbe. Prav tako pravi, da globalizacija povečuje neenakost, povzroča brezposelnost v razvitem svetu, plače v manj razvitem svetu pa zadržuje na ravni preživetja.

Do sedaj je veljalo, da »nevidna roka« trga, uredi vse, kje se kaj najbolj izplača proizvajati, koga se kje izplača prevzeti, kdo se mora s kom združiti, uspešen je tisti, ki ima najvišje dobičke, bolj kot proizvodnja se izplača prekupčevati z vrednostnimi papirji in deleži podjetij. To se je porušilo s strmoglavljenjem in bankroti velikih ameriških bank, ki so bile steber sodobnega kapitalizma in globalizacije (Kocbek, 2008).

Galbraith (b.l.) piše, da so prizadevanja za konkurenčnost, deregulacijo, privatizacijo in odprte trge kapitala dejansko ogrozila gospodarske obete za milijone najrevnejših po svetu. Tako globalizacija aktivno ogroža varnost in stabilnost sveta, kot se je to pred dvajsetimi leti dogajalo v Rusiji, ki je primer, kako se je doktrina prostega trga izneverila. Resne nevarnosti v preteklosti so se prav tako pojavile v Aziji in Latinski Ameriki. Takrat se je govorilo o krizi washingtonskega konsenza.

Britanski ekonomist Keynes (1933) je na vrhuncu Velike depresije izjavil, da ne želimo biti v nemilosti globalnih sil, ki ustvarjajo nekakšno uniformno ravnovesje, po principu *laissez faire* kapitalizma. Nadaljeval je, da naraščajoč izbor industrijskih produktov in mogoče tudi kmetijskih v njem zbuja dvom, da je ekonomska stroškovna samozadostnost dovolj, da bi

pretehtala druge prednosti postopnega prehoda proizvajalcev in potrošnikov v delovanje iste nacionalne, gospodarske ali finančne organizacije. Dodaja, da dosedanje izkušnje kažejo, da lahko večino modernih procesov masovne proizvodnje v večini držav in podnebnih okolij opravljajo s skoraj enako učinkovitostjo. Ideje, znanje, umetnost, gostoljubje, potovanja; to so stvari, ki bi že po naravi morale biti mednarodne. Dobrine pa naj bodo narejene doma, kjerkoli je to že smiselno in sploh mogoče, predvsem pa naj bodo finance primarno nacionalne.

Neoliberalizem, s poudarkom na prosti trgovini, privatni lastnini in minimalni vlogi države, še vedno velja za temelj pri oblikovanju politike. Kritiki tržnega fundamentalizma (angl. *market fundamentalism* ali *free market fundamentalism*), med katerimi sta tudi ameriška ekonomista Joseph Stiglitz in Paul Krugman, so vpleteni v razpravo o tem, kako veliki naj bodo stimulacijski programi, ali naj država ostane v intervencionistični vlogi tudi po stabilizaciji gospodarstva ter ali naj podjetja in banke vrne zasebnemu sektorju.

Stiglitz⁵ pravi, da pogosto t.i. države v razvoju (angl. *developing countries*), to dejansko niso, torej se ne razvijajo. In večino odgovornosti za to pripisuje IMF. Njegove raziskave in teorije, ki jih je razvil, kažejo, da kadar so informacije nepopolne in trgi nerazviti, kar, kot pravi, je vedno, še posebej v državah v razvoju, potem nevidna roka deluje defektno. Stiglitz kritizira vlogo IMF in pravi, da je preko svoji gospodarskih politik, katerih o se države morale držati, da so prišle do posojil, naredila ogromno škodo.

George Soros⁶ piše, da globalizacija in potrošništvo ogrožata milijarde Arabcev, Kitajcev, Indijcev, Muslimanov in Rusov po vsem svetu, tako kot ogrožajo nas. Čeprav so se takih izzivov strokovnjaki zavedali že v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja, se je politika šele po 11. septembru 2001 zavedla, da poudarjanje kratkoročnega korporativnega dobitka ne sme biti nad dolgoročnim preživetjem civilnega prebivalstva.

David Korten⁷ preiskuje evolucijo korporacij v ZDA in ugotavlja, da so zagovorniki korporativnega mišljenja (angl. *corporate libertarians*) izkrivili pogled na vlogo privatnih podjetij, kot si je to zamislil ekonomist Adam Smith. Korten kritizira današnje metode ekonomskega razvoja, ki jih vodijo institucije Bretton Woods⁸ (angl. *Bretton Woods Institutions*) in zagovarja ponovno vzpostavitev ravnotežja moči multinacionalnih korporacij s skrbjo za trajnost okolja in razvoj usmerjen v človeka (angl. *people-centered development*).

Globalizacija samodejno ne prinaša blaginje ter ne odpravlja revščine in zaostalosti. Globalizacija in z njo svobodna trgovina, kot jo predstavlja WTO, ne prinašata koristi vsem. Sadove uživajo le nekatere družbe in le deli posameznih družb. Globalizacija povečuje brezposelnost in neenakost. Po več desetletjih globalizacije in rasti svetovne trgovine še vedno skoraj polovica zemljanov živi z manj kot dolarjem na dan. Mnoge dežele, ki so jim bile vsiljene

⁵ Joseph Stiglitz piše več o tej tematiki v knjigi *Globalization and Its Discontents*.

⁶ George Soros piše več o tej tematiki v knjigi *George Soros on Globalization*.

⁷ David Korten piše več o tej tematiki v knjigi *When Corporations Rule the World*.

⁸ Institucije Bretton Woods sestavljata Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad (IMF).

strukturne reforme mednarodnih institucij, so bile pred tem samozadostne. Zaradi strukturnega prilagajanja pa so se spremenile v uvoznice hrane in prosilke za posojila in humanitarno pomoč.

Primer Kitajske jasno kaže pomanjkljivosti globalizacijskega modela WTO. Kitajska je namreč dosegla veliko zmanjšanje revščine, vendar ne z upoštevanjem politike WTO, katere članica je postala šele leta 2001. Gospodarska politika, s katero je Kitajska obdržala visoko gospodarsko rast in zmanjševanje revščine, je prava mešanica kršitev pravil WTO: visoke uvozne dajatve; subvencioniranje in intervencije vlade za spodbujanje izvoza; odsotnost zaščite intelektualne lastnine; vladno lastništvo in subvencioniranje energetskega, transportnega in proizvodnega sektorja; močno regulirane tuje naložbe; vladni nadzor financ ter bančnega sistema in kmetijskega sektorja, ki sta tudi močno subvencionirana. Večine teh politik so se posluževale tudi sedaj razvite države v obdobju svojega razvoja.

Trendi v zadnjem obdobju pa prehitujejo tako neoliberaliste kot kritike neoliberalne globalizacije. Zadnji dogodki, ki so se še pred nekaj leti zdeli nemogoči, se odvijajo hitro. Po pisanju spletnega časnika *The Economist* (2009) je integracija svetovnega gospodarstva vsak dan manjša.

4.4 Deglobalizacija kot nova priložnost

Filipinski akademik Walden Bello vidi v deglobalizaciji tudi priložnost. Že pred več kot desetletjem je v knjigi *Focus on the Global South* izpostavil deglobalizacijo kot model za zamenjavo neoliberalne globalizacije. Kot je poudaril, je deglobalizacija možna alternativa predvsem za države v razvoju, vendar ni nepomembna niti za glavne kapitalistične države.

Bello (2002, str. 114) cilj paradigme deglobalizacije opisuje kot premik iz ekonomije omejene z učinkovitostjo, katere glavni kriterij je zmanjševanje stroška na enoto in ki se ne ozira na socialno in ekološko destabilizacijo, ki jo prinaša ta proces. Cilj je preseči sistem ekonomskih računov. Namesto ekonomije učinkovitosti raje poudarja večjo socialno solidarnost preko podrejanja tržnih operacij vrednotam enakosti, pravičnosti in skupnosti s povečevanjem demokratičnega odločanja.

Bello (2009) izpostavi t.i. 11 stebrov paradigme deglobalizacije oz. alternative:

1. proizvodnja za domači trg mora dobiti večjo težo v gospodarstvu od proizvodnje za izvozne trge;
2. temelj subsidiarnosti bi moral biti vpet v gospodarstvo s spodbujanjem proizvodnje dobrin na ravni skupnosti in nacionalni ravni, če je to izvedljivo ob sprejemljivih stroških, tako da lahko lokalna skupnost normalno funkcionira;
3. politiko trgovine, tj. kvote in carine, bi morali oblikovati tako, da bi zaščitili lokalno gospodarstvo pred subvencioniranimi korporativnimi produkti z umetno vzdrževanimi nizkimi cenami;
4. industrijsko politiko, vključno s subvencijami, carinami in trgovino, bi morali uporabiti za ponovno obuditev in povečanje moči proizvodnega sektorja;

5. ukrepi za t.i. pravično redistribucijo dohodka in zemlje (vključujoč reformo urbane zemlje) lahko ustvarijo živahen notranji trg, ki bi služil kot temelj gospodarstva in ustvarjal lokalne finančne resurse za investiranje;
6. manjši poudarek na rasti, večji poudarek na večji kakovosti življenja in maksimiranje pravičnosti bo zmanjšalo okoljsko neuravnoteženost;
7. spodbujanje razvoja in razpršitev okolju prijazne tehnologije tako v kmetijstvu kot industriji;
8. strateških gospodarskih odločitev ne bi smeli prepustiti trgu in tehnokratom, temveč bi morali obseg demokratičnega odločanja v gospodarstvu razširiti tako, da bi vsa vitalno pomembna vprašanja – kot so, katero industrijo razvijati in katero ukiniti, kakšen delež proračuna nameniti kmetijstvu itd. – postala del demokratičnega odločanja in izbire;
9. civilna družba mora nenehno spremljati in nadzorovati zasebni sektor in državo; ta proces bi morali institucionalizirati;
10. kompleks lastnine (angl. *property complex*) bi morali spremeniti v t.i. »mešano gospodarstvo«, ki vključuje zadruga, zasebna podjetja in državna podjetja, ter izključuje transnacionalne korporacije (angl. *transnational corporations*) (v nadaljevanju TNC);
11. centralizirane globalne institucije, kot sta IMF in Svetovna banka, bi morali zamenjati z regionalnimi institucijami, kot je npr. Asian Monetary Fund, ki ne bi delovale na principu proste trgovine in mobilnosti kapitala, ampak na načelu sodelovanja.

Deglobalizacijska paradigma zagovarja, da je t.i. koncept enega sistema za vse (angl. *one size fits all model*), kot sta neoliberalizem in centraliziran birokratski socializem, disfunkcionalen in nestanovit. Namesto tega bi morali spodbujati in pričakovati raznovrstnost. Skupna načela alternative obstajajo in so se že opazno združila v boju proti in kritičnem odzivu na napake centraliziranega socializma in kapitalizma (Bello, 2009).

4.5 Lokalizacija

Lokalizacija je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opredeljena kot »preprečitev širjenja kakega pojava, omejitev« (Lokalizacija, b.l.).

O'Connor (2006, str. 330) pravi za lokalizacijo, da je sistem ekonomskih in političnih aktivnosti, ki umešča večino odločanja v roke lokalnih oblasti.

Lokalno velja za podskupino znotraj države; lahko je tudi sama država, občasno tudi regionalno združenje več nacionalnih držav. Ideja je, da se moč prerazporedi navzdol na najnižje enote primerne za dosego določenega cilja.

Mencinger (2009) razmišlja, da je morda v krizi čas za premislek o prepuščanju več odločanja posameznim državam, saj globalizacija ni upoštevala političnih, kulturnih in socialnih posebnosti posameznih dežel. Koncept enega sistema za vse pa ni primeren oziroma privlačen, kot pravi. Dodaja, da je družbena odgovornost lahko le lokalna in ne globalna, saj naj bi prenehanje prizadevanj za globalno regulacijo gospodarstva svet naredilo prijaznejši.

4.5.3 Ekonomska lokalizacija

Talberth (2008, str. 26) ekonomsko lokalizacijo označuje kot proces, s katerim se regija, država, mesto, ali celo soseka osvobodi prevlade in odvisnosti od globalnega gospodarstva in investira v lastne resurse za proizvodnjo blaga, storitev, hrane in energije z vključitvijo v proces lastnega finančnega, naravnega in človeškega kapitala. Ekonomska lokalizacija temelji na zadovoljevanju lokalnih potreb z lokalnimi resursi. V ekonomskem pomenu lokalizacija predstavlja proizvodnjo in potrošnjo v manjšem merilu, preko skupnosti in regij, ki so odvisne same od sebe.

O'Connor (2006, str. 261) vidi ekonomsko lokalizacijo kot razvojno strategijo, antitezo oz. kontrast ekonomski globalizaciji. Globalizacija ustvarja bolj integrirano in soodvisno globalno gospodarstvo, s širjenjem tokov blaga in storitev, naložb, ljudi in idej preko meja. Lokalizacija kot proces pa želi obrniti proces globalizacije. Lokalizacijo lahko uvrstimo tudi kot eno izmed komponent antiglobalizacijske politike.

Lokalizacija zahteva deglobalizacijo odločanja o proizvodnji in potrošnji ter obnovo lokalnega odločanja. Zavrača trditev, da je globalizacija neizogibna in zaželena. O'Connor (2006, str. 261) globalizacijo vidi kot izkoriščevalni proces, ki favorizira korporacijske dobičke namesto kvalitetnega človeškega življenja.

Odločitve na lokalni ravni se lahko sprejemajo v okviru skupnosti, naroda ali skupka regij. Lokalizacija na ravni skupnosti pomeni izvajanje politike, ki zagotavlja ugodno poslovno okolje za manjša podjetja, vključno s samozadostnimi družinskimi kmetijami. Drugič, lokalizacija na nacionalni ravni pomeni izvajanje vladne politike, ki ne podpira neovirane globalizacije. Primer politike, ki temelji na novem protekcionizmu je skladna z lokalizacijo. Npr. neoprotekcionizem uvaja: prvič, ovire za omejevanje mednarodne trgovine; drugič, naložbene omejitve, ki omejujejo možnost NTI transnacionalnih korporacij preko vladnega nadzora nad finančnim tokovi med državami (O'Connor, 2006, str. 261–262).

Lokalizacija nasprotuje liberalizaciji trgovine in naložbenih politik večjih multilateralnih organizacij, kot so WTO, IMF in Svetovna banka. Lokalizacija spodbuja ustvarjanje in uveljavljanje pravnih zaščit za delo in okolje na lokalnih, konkurenčnih trgih. Nadalje lokalizacija podpira ohranjanje resursov, uporabo obnovljive energije, lokalnega lastništva podjetij, potrošnjo lokalnih proizvodov in ostalih pogojev naklonjenih mikropodjetništvu. Lokalizacija med drugim podpira omejene, regulirane komercialne povezave med lokalnim in globalnim, predvsem za dostop do dobrin, ki niso mogoče na lokalnih trgih. Lokalizacija podpira globalno kulturno in tehnološko povezanost med ljudmi (O'Connor, 2006, str. 262).

4.5.4 Prednosti lokalizacije

Podpora lokalizaciji oz. elementi agende lokalizacije so nastali kot posledica globalizacije gospodarstva. Prvič, sindikati delavcev v ZDA in drugje so zahtevali omejitve glede prenosa dela

proizvodnje na drugo lokacijo oz. v tujino (angl. *offshoring*) in delitev proizvodnje za zaščito dostojnega dela, lokalnih delovnih mest in domače proizvodnje. Drugič, mala podjetja se združujejo v nasprotovanju vstopa maloprodajnih gigantov na določene geografske lokacije. Tretjič, nevladne in civilne organizacije se združujejo za zaščito lokalnih ekosistemov, pravic delavcev, človekovih pravic in kulturne raznolikosti pred vplivom transnacionalnih korporacij. Četrto, mikropodjetja, v formalnih in neformalnih sektorjih, demonstrirajo moč lokalne podjetniške iniciative za zagon gospodarskega razvoja. Petič, mikrofinančne institucije, kot je npr. bangladeška Grameen Bank, spodbujajo lokalno podjetništvo. In zadnjič, program lokalnega gospodarskega razvoja (angl. *local economic development* ali *LED*) ILO ponuja tehnično pomoč majhnim in srednje velikim podjetjem v številnih državah Afrike, Evrope in Latinske Amerike. Program lokalnega gospodarskega razvoja je namenjen lokalnemu razvoju in priznava potencial lokalizacije kot razvojne strategije.

Pozitivna lastnost lokalizacije je v tem, da v odločanje vključuje ljudi in jim daje možnost, da oblikujejo okolje lastnega življenja preko decentralizacije vladanja, tako da se več odločitev sprejema na nižjih ravneh, bližje volivcem. Lokalizacija neguje odzivno in učinkovito vladanje.

Prednosti lokaliziranih gospodarstev izhajajo iz tega, da podjetja iz iste panoge delujejo na skupnem prostoru. Primeri iz Brazilije in Koreje prikazujejo te prednosti. V poročilu Svetovne banke (2000) je navedeno, da če se tovarna preseli z lokacije, kjer ima za zaposlitev na voljo 1.000 delavcev v isti industriji, na lokacijo, kjer je takih 10.000 delavcev, se bo output v povprečju povečal za 15 odstotkov, predvsem zaradi večjega bazena specializiranih delavcev. Ali industrija pridobi zaradi urbanizacije ali lokalizacije gospodarstva, je odvisno od njene inovativnosti. Nova, dinamična industrija bo bolj verjetno locirana v večjih urbanih središčih, kjer imajo koristi povezovanja med različnimi akterji. Starejše, zrelejše industrije pa se bodo verjetno koncentrirale v manjših, bolj specializiranih mestih.

Prednosti aglomeracije v večjih urbanih središčih je, da so lokalizirane industrije zaradi diverzificirane ekonomske baze manj občutljive na gospodarska nihanja. Prav tako se zaposlenost lahko preliva iz enega v drug sektor.

Podporniki lokalizacije verjamejo, da intenzivno globalno tekmovanje neizogibno vodi na dno. Znaki tega vključujejo nevzdržne delovne razmere v nekaterih državah v razvoju, okolijsko degradacijo in ostale zlorabe. Lokalizacija nasprotuje kulturni homogenizaciji, procesu, v katerem se svetovna kulturna raznolikost tepta v imenu modernizacije.

Lokalizacija se odraža v naraščajoči želji ljudi po večji moči njihove besede pri vodenju in se manifestira v uveljavljanju regionalne identitete. Lokalizacija je ustvarila politični pluralizem in možnost samoodločanja po svetu. Lokalizacija se izraža v večjem številu držav po svetu, njihovo število pa je naraslo predvsem potem, ko so regije pridobile svojo neodvisnost. Izraža se tudi v načinu vladanja v državi. Po podatkih Svetovne banke je bilo pred 35 leti manj kot tretjina držav vodenih demokratično. Konec 90. let prejšnjega stoletja se je razmerje povzpelo na več kot 60 odstotkov (World Development Report, 2000, str. 4–5).

4.5.5 Kritiki lokalizacije

Kritiki lokalizacije trdijo, da je deglobalizacija nepraktična pot za ekonomski razvoj. Velika TNC zanje predstavljajo središče globalne proizvodnje, ponudbo delovnih mest delavcem, dobičke investitorjem, davčne prihodke vladam ter široko ponudbo blaga in storitev potrošnikom. Nadalje kritiki trdijo, da je lokalna produkcija v manjšem obsegu nesposobna zagotavljati potrebne dobrine za naraščajočo svetovno populacijo. Kritiki poudarjajo, da je popoln globalni preobrat neverjeten in bi prinesel sistematičen razkroj odnosov in institucij globalnega kapitalizma. Ogrozi lahko makroekonomsko stabilnost. Močno zadolžene lokalne vlade so morale reševati nacionalne vlade.

5. SCENARIJI GLOBALIZACIJE IN DEGLOBALEZACIJE

Scenarija temeljita na modelu Mednarodne prihodnosti in globalnem scenariju po tem modelu iz leta 2008.

5.1 Scenarij globalizacije

Scenarij globalizacije predvideva povprečno svetovno gospodarsko rast v višini 2,0 odstotka *per capita* do leta 2035 in rast razmerja svetovnega izvoza dobrin in storitev v svetovnem BDP s 25 odstotkov v letu 2005 na 33 odstotkov v letu 2035. Napoved rasti temelji na predvidevanjih močne spremembe v tehnologijah z nadaljevanjem raziskav in razvoja v razvitih državah ter v državah v razvoju, ki se bodo razvile. Po svetu naj se ne bi pojavile večje vojne in večji okoljski ali energijski šoki (Hillebrand, 2009, str. 7).

5.2 Scenarij deglobalizacije

Deglobalizacija je prav tako mogoča. Hillebrand (2009, str. 8–10) ugotavlja, da lahko kot posledica vplivanja močnih gospodarskih interesnih skupin, kot so združenja proizvodnih delavcev v ZDA (sindikati) ali npr. združevanje manjših kmetov iz Podsaharske Afrike, vzniknejo antiglobalizacijske politike, ker bi te lahko občutile, da so njihovi interesi žrtvovani za interese drugih.

Eichengreen in Irwin (2007, str. 25) ugotavljata, da se lahko v najboljšem primeru zgodi daljša pavza v liberalistični trgovinski politiki ZDA in se dosedanje prednosti liberalizacije lahko izgubijo ob dejstvu, da države zanemarijo prejšnje dogovore. V slabšem primeru pa se lahko zgodi, da bi bile države prisiljene, kot so v to bile v tridesetih letih dvajsetega stoletja, aktivno omejiti uvoz v upanju na zagon domače proizvodnje. Protiglobalistični politični aktivisti v državah tretjega sveta, ki vidijo trenutni mednarodni sistem kot nepravilčen, bi, če bi prišli na oblast, oblikovali svojo agendo.

S pomočjo simulacije v IFM dobimo izhodišče za predvidevanje teh pojavov v prihodnosti. V primerjavi s predvidevanji v globalizacijskem scenariju, primarni deglobalizacijski scenarij

predpostavlja, prvič, da raven carin v vseh državah naraste za 33 odstotkov v petih letih in da ostanejo na tej ravni, drugič, da neto NTI in uradni tokovi pomoči državam nečlanicam Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (angl. *Organisation for Economic Co-operation and Development* – v nadaljevanju OECD) padejo na nič v petih letih, in tretjič, migracijski tokovi med državami članicami in nečlanicami OECD padejo na nič.

Model za to obdobje treh desetletij izračuna, da skupen učinek teh deglobalizacijskih premikov vpliva na zmanjšanje gospodarske rasti za skoraj odstotno točko na leto, in sicer bolj v državah nečlanicah OECD kot v članicah. Globalno povečanje uvoznih dajatev samo prispeva k zmanjšanju rasti svetovne trgovine za 2 odstotni točki na leto in svetovne gospodarske rasti za približno 0,6 odstotne točke na leto. Zmanjšanje neto NTI in tuje pomoči vpliva na znižanje rasti BDP *per capita* v državah nečlanicah OECD za približno 0,2 odstotka letno. Predviden upad migracij vpliva predvsem na ZDA in Mehiko na eni strani ter EU in njene sosede na drugi. V ZDA manj migracij pomeni manj rojstev ter posledično zmanjšanje populacije ZDA za približno 30 milijonov do leta 2035, posledično pa zmanjšanje BDP za okoli 3 odstotke samo zaradi te spremembe. Populacija EU bi se po projekcijah do leta 2035 zmanjšala za 17 milijonov (Hillebrand, 2009, str. 9–10).

Model predvideva tako velike padce v rasti BDP, ker so trgovinski tokovi povezani z učinkovitostjo v proizvodnji. Spremembe v kapitalu in delu prav tako vplivajo na proizvodnjo in produktivnost. Vplivi povezave med trgovino in rastjo so enaki za vsako državo, dejanski vpliv deglobalizacije pa je močno odvisen od osnovne razvitosti posamezne države in stopnje globalizacije, njene odvisnosti od tujega kapitala in delovne sile ter strukture industrije in plačne strukture.

Projekcije modela nam povedo veliko o relativnih pridobitvah in izgubah znotraj držav in med državami, o spremembah glede neenakosti in revščini ter celo o politični stabilnosti in demokratizaciji. Deglobalizacija se kaže v povečanju števila ljudi, ki živijo pod pragom revščine, povečanju neenakosti v večini, vendar ne v vseh državah, rahlo povečanje v povprečni politični nestabilnosti in celo povečanem tveganju za nastanek meddržavnih konfliktov oz. vojn.

SKLEP

Proces globalizacije ima v današnjem času mnogo kritikov. Glavni razlog za to je v večini primerov dohodek, veliko in dostikrat omenjenih segmentov populacije različnih držav, ki je ogrožen zaradi dislokacije in konkurence v trgovini in investicijah ter nezmožnosti ali nevoljnosti posameznih držav kompenzirati poražence globalizacije. Na podlagi analiz modela Mednarodne prihodnosti pridemo do zaključka, da bodo rezultati, če globalizacijo ustavimo ali vsaj omilimo, negativni za večino držav in večino dohodkovnih skupin. Medtem ko odmik v protekcionizmu lahko izboljša dohodkovno stran v nekaterih državah, bo hkrati tudi zmanjšal dohodke tako revnim kot bogatim, število ljudi pod pragom revščine pa bo naraslo. Poleg tega lahko pričakujemo politično nestabilnost v večini držav.

Krčenje gospodarstev in globalne trgovine, zmanjševanje števila povezav, manjša globalna integriranost, vse to so dogodki, ki so se že odvijali v preteklosti in jim nismo priča prvič. Tako se je obdobje t.i. prvega globalnega stoletja, tj. obdobje, ko so se skupaj tesno prepletle vezi trgovine in financ po vsem svetu, končalo z začetkom prve svetovne vojne leta 1914 in s prvo resnično globalno krizo leta 1929.

Prav gotovo ne manjka znakov, da se deglobalizacija odvija; prvi je gotovo prva negativna globalna rast po letu 1945. Kapitalski tokovi, ki so prej dajali zagon državam v razvoju usmerjenim v izvoz, kot sta npr. Kambodža in Bangladeš, so se ustavili. Imamo poplavo različnih protekcionističnih ukrepov različnih držav, čeprav so lahko nedolžni, kot je stimulacijski paket Obamove administracije »Buy American«, ki pa prikazuje kako močno »prilagodljiv« je ideal proste trgovine na domače politične pritiske.

Podobni politični pritiski in s tem ukrepi se dogajajo tudi v ostalih velikih gospodarskih, od VB in Francije do Kitajske, propadla pogajanja o nadaljnji politiki globalne trgovine v Dohi pa k temu ne pripomorejo dosti. Istočasno ko je G-20 dajal izjave o podpiranju proste trgovine, so se člani organizacije ločeno pogovarjali o novih restriktivnih ukrepih. Ekonomska kriza ni zaobšla niti evropske enotnosti. Medtem ko velike evropske države ležejo v krizo, delijo nove subvencije že tako razvajanem kmetom, se ukvarjajo z novimi finančnimi pravilniki in obupanimi evropskimi gospodarstvi od Latvije do Ukrajine.

Še huje je kriza, ki je ustavila pritek kapitala, prizadela države v razvoju, kot je Kambodža. Izvozni trgi teh držav so se enostavno posušili. Države kot so Indija, Pakistan, Filipini in Mehika, ki so močno odvisne od denarja, ki ga domov pošljejo delavci migranti, so izgubile še en pomemben vir dohodka. Negotova usoda približno 5 milijonov indijskih delavcev v gospodarstvih Perzijskega zaliva kaže, kako hitro se lahko pretrgajo vezi ekonomske integracije. Kako huda bo gospodarska in politična škoda v politično in gospodarsko krhkih državah od Srednje Amerike in Centralne Azije do Afrike, bo pokazal čas.

Trgovinska pravila za kmetijstvo WTO so bila ves čas njenega obstoja katastrofalna. Po podatkih Organizacije za hrano in kmetijstvo ZN, se je napredek pri zmanjševanju lakote popolnoma ustavil v zadnjih petnajstih letih. WTO je vsilila sistem, da se mora hrano obravnavati kot vsako drugo potrošno dobrino, kar je imelo grozne posledice. Preživetje milijard samooskrbnih kmetov je bilo zastavljeno za dobičke kmetijskih korporacij in podjetij, ki trgujejo z žitom, njihov uspeh pa se meri z volumnom prodaje hrane in ne z zmanjševanjem svetovne lakote. Indijska vlada je potrdila, da je v zadnjem desetletju več kot 100.000 kmetov izgubilo vir preživljanja zaradi tega sistema in so zato naredili samomor (Food First, 2007, str. 2).

Trenutni globalizacijski model WTO daje izziv vedno večjemu številu izvoljenih uradnikov, ekonomistov, družbenih analitikov, delavskih združenj, kmetov in okoljevarstvenikov po svetu. Predvsem zaradi niza politik, ki so del modela in so se izkazale za škodljive vsem po svetu, razen delu korporativne elite. Danes na dan zaradi revščine in z njo povezane lakote in bolezni umre

več kot 25.000 ljudi (Globalissues, 2009). Kljub naraščanju dobičkov korporacij pa plače stagnirajo (Brown, 2007).

Strinjanje z neuspehi t.i. modela neoliberalizma, ki naj bi prinesel gospodarsko rast in boljše življenjske standarde, je marsikateri voditelj pretopil v zmago na lokalnih volitvah. To najbolj jasno vidno v Boliviji, Argentini in Venezueli. Na primer, bolivijski predsednik Evo Morales je bil izvoljen na podlagi nasprotovanja pomanjkljivim trgovskim dogovorom prejšnjih vlad. Gospodarstva zgoraj naštetih držav so bila pod prejšnjimi neoliberalnimi vladami opustošena. Po sprejetju alternativne domače ekonomske politike sta Argentina in Venezuela doživeli močno gospodarsko rast in hitro zmanjševanje revščine, najhitrejšo v regiji.

Vse to nakazuje, da smo v nekakšnem daljšem trendu gospodarske in finančne dezintegracije. Dinamična integracija in krog globalne rasti in blaginje nista nekaj, kar se lahko zgodi samodejno in ostane za vedno. Globalna mreža oskrbovalnih verig in trgi izginjajo, nadomeščajo jih alternativni modeli. Protekcionistične ukrepe vlade večjih gospodarstev sprejemajo kar v valovih. In precej časa bo moralo preteči, preden bodo začeli globalni finančni trgi delovati na podobni ravni kot pred finančnim zlomom leta 2008.

Vendar bi hitra deglobalizacija in zapiranje trgov bržkone povzročila veliko gospodarsko škodo. Posledice bi bile verjetno najbolj usodne za majhna odprta gospodarstva, odvisna od menjave in neposrednih tujih naložb.

Prav gotovo bomo priča redefiniciji globalizacije, globalizacije z bolj zmernim tempom in mogoče bolj poglobljenim dosegom. Večina ekonomskih analitikov si globalizacijo predstavlja prav tako, torej zmernejšo, s postopnim gospodarskim okrevanjem z začetkom v letošnjem letu, mogoče celo v letu 2011, in manj kot popolnoma drugačen, alternativen proces. Izziv širitve in poglobljanja globalizacije bo tako še težji. Kakršnekoli že bodo posledice realnosti, jih bodo najbolj občutile države, ki so se najkasneje vklopile v globalni svet, predvsem pa tiste na njegovem robu.

LITERATURA IN VIRI

1. A. T. Kearney. (2009, september). *Sixth Annual Report 2009*. Najdeno 24. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.mckinsey.com/mgi/reports/pdfs/gcm_sixth_annual_report/gcm_sixth_annual_report_full_report.pdf
2. A., P. (2008, 13. februar). Od česa bi neodvisno Kosovo živel? *RTVSLO*. Najdeno 30. decembra 2009 na spletnem naslovu <http://www.rtvsl.si/svet/od-cesa-bi-neodvisno-kosovo-zivelo/83195>
3. A.T. Kearney - *Globalization Index 2003, 2004, 2005, 2006, 2007*. Najdeno 22. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.atkearney.com/index.php/News-media/hong-kong-jordan-and-estonia-debut-among-the-top-10-in-expanded-ranking-of-the-worlds-most-globalized-countries.html>
4. A.T. Kearney - *Globalization Index*. Najdeno 05. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.atkearney.com/index.php/Publications/globalization-index.html>
5. Adams, S. (2009, 30. januarja). Oil refinery strikes: Protests across Britain over foreign workers. *Telegraph*. Najdeno 10. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.telegraph.co.uk/finance/financetopics/recession/4396761/Oil-refinery-strikes-Protests-across-Britain-over-foreign-workers.html>
6. Allen, D., & Raynor M. E. (2004). Preparing for a new global business environment: divided and disorderly or integrated and harmonious?. *Journal of Business Strategy*, 25(5), 16-25.
7. American Recovery and Reinvestment Act of 2009. (b.1.) V *Wikipedia, the free encyclopedia*. Najdeno 10. januarja 2010 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/American_Recovery_and_Reinvestment_Act_of_2009
8. Bajoria, J. (2009, 16. marec). The Dangers of »Deglobalization«. Najdeno 09. decembra 2009 na spletnem naslovu http://www.cfr.org/publication/18768/dangers_of_degloabalization.html
9. Bello, W. F. (2002). *Deglobalization: ideas for a new world economy*. London: ZED Books.
10. Bello, W. F. (2009, 25. september). The Virtues of Deglobalization. *Yes Magazine*. Najdeno 10. decembra 2009 na spletnem naslovu <http://www.yesmagazine.org/new-economy/the-virtues-of-deglobalization>
11. Brown., P. (2007, januar). Wages stagnate while profits soar. *Communist Voice*. Najdeno 30. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://home.flash.net/~comvoice/39cWages.html>
12. Crockett, A. (2000). Comentary: How Should Financial Market Regulators Respond to The New Challenges of Global Economic Integration?. *Global Economic Integration: Opportunities and Challenges. A symposium sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City* (str. 121-128). New York: Books for Business.
13. Dadush., u. (2009, marec). Resurgent Protectionism: Risks and Possible Remedies. *Carnegie Endowment*. Najdeno 30. decembra 2009 na spletnem naslovu <http://www.carnegieendowment.org/publications/?fa=view&id=22844>
14. Danos, P., Slaughter, M., J., & Hansen, R., G. (2009, 11. marec). It's a Terrible Time to Reject Skilled Workers. *Council on foreign relations*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.cfr.org/publication/18748/>

15. Deglobalization. (b.l.). V *Wikipedia, the free encyclopedia*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://en.wikipedia.org/wiki/Deglobalization>
16. Dicken, P. (1998). *Global Shift: Transforming the Global Economy*, 3. London: Sage.
17. Dunning, J., H. (1996). *Transnational Corporations and World Development*. London: Chapman & Hall.
18. Eichengreen, B., & Irwin, D., A. (2007, 08. avgust). The Bush Legacy for America's International Economic Policy. *Pripravljeno za konferenco: American Foreign Policy after the Bush Doctrine*. Najdeno 22. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.econ.berkeley.edu/~eichengr/bush_legacy.pdf
19. Faiola, A. (2009, 5. marec). A Global Retreat As Economies Dry Up. *Washington post*. Najdeno 09. decembra 2009 na spletnem naslovu <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/03/04/AR2009030404221.html>
20. Food First. (2007, januar). *Development Report № 15*. Najdeno 30. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.foodfirst.org/files/DR15ABitterHarvest.pdf>.
21. Foreign Trade. (b.l.). V *U.S. Census Bureau*. Najdeno 30. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.census.gov/foreign-trade/statistics/historical/gands.txt>
22. Friedman, T., L. (2000). *The Lexus and the olive tree*. New York : Anchor Books.
23. Galbraith., J., K. (b.l.). *The Crisis of Globalization*. Najdeno 25. januarja 2010 na spletnem naslovu http://vysnikov.szm.com/documents/The_Crisis_of_Globalization.pdf
24. Geršič, M. (2003). *Ekonomska vloga in moč nacionalne države v globalnem gospodarstvu* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
25. Globalization. (b.l.). V *Wikipedia, the free encyclopedia*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://en.wikipedia.org/wiki/Globalization>
26. *Globaltradealert – Measure*. Najdeno 30. decembra 2009 na spletnem naslovu <http://www.globaltradealert.org/measure/malaysia-policies-towards-employment-and-replacement-foreign-workers>
27. Grmšek Svetlin, S. (2007). *Negativne posledice ekonomske globalizacije* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
28. Grodzicki, J., P. (2003). *Labor Market in the Era of Globalization*. Chicago: Polish-American Center for Resolution of Labor Management Disputes.
29. Harrison., A. (2006, junij). Globalization and poverty. *Nber Working Paper Series*. Najdeno 25. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.nber.org/papers/w12347.pdf?new_window=1
30. Held, D., MacGrew, A., & Goldblatt, D. (1999). *Global Transformations: Politisc, Economics and Culture*. Cambridge: Polity.
31. Hillebrand, E. (2009, 05. februar). Deglobalization Scenarios: Who Wins? Who Loses?. *2009 International Studies Association Annual Conference, 15-18 February, New York*. Najdeno 22. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.uky.edu/~ehill2/dynpage_upload/files/Scenarios%20for%20Deglobalization-Conference%281%29.pdf
32. ILO. (2009, maj). *Global Employment Trends – Update*. Najdeno 24. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_106504.pdf

33. IMF. (2009, oktober). *World Economic Outlook database*. Najdeno 25. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/download.aspx>
34. Keynes, J., M. (1933). National Self-Sufficiency. *The Yale Review* 22(4), 755-769. Najdeno 04. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/interwar/keynes.htm>
35. Ki-moon, B. (2008, 29. oktober). Address to the Second Global Forum on Migration and Development. *UN News Center*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.un.org/apps/news/infocus/sgspeeches/search_full.asp?statID=354
36. Kocbek., D. (2008). Polom globalizacije?. Najdeno 25. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.mladina.si/tehdnik/200839/polom_globalizacije_
37. Konferenca Združenih narodov za trgovino in razvoj (2001, 12. november). Globalization and the labour market. Najdeno 09. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.unctad.org/en/docs/pogdsmdp14.en.pdf>
38. Konferenca Združenih narodov za trgovino in razvoj (2009). *World Investment Report 2009*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.unctad.org/en/docs/wir2009_en.pdf
39. Kurlantzick, J. (2009, 15. julij). The World is Bumpy: Deglobalization and its dangers. *The New Republic*. Najdeno 09. decembra 2009 na spletnem naslovu <http://www.tnr.com/article/the-world-bumpy>
40. Levy – Livermore, A. (1998). *Handbook on the Globalization of the World Economy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.
41. Lokalizacija (b.l.). V *SSKJ Spletna izdaja*. Najdeno 22. januarja 2010 na spletnem naslovu http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=lokalizacija&hs=1
42. MacCormaic, R. (2008, 10. september). Tighter immigration policy favoured by 66% - poll. *Irishtimes*. Najdeno 10. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.irishtimes.com/newspaper/frontpage/2008/0910/1220919678623.html>
43. Marjetič A. (2004). *Globalizacija in zaposlenost* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
44. McGrew, A., G. (1998). The Globalisation Debate: Putting the Advanced Capitalist State in its Place. *Global Society*, 12(3), 299-321.
45. McGrew, A., G. (2007). Globalizacija in globalna politika. V J. Baylis & S. Smith (ur.), *Globalizacija svetovne politike: uvod v mednarodne odnose* (str. 21-50). Ljubljana: FDV.
46. *McKinsey - GCM: sixth annual report*. Najdeno 07. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.mckinsey.com/mgi/publications/gcm_sixth_annual_report/executive_summary.asp
47. *Mednarodna organizacija za delo – Press releases*. Najdeno 24. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/Press_releases/language--en/WCMS_103447/index.htm
48. Mencinger, J. (2009, 10. julij). Deglobalizacija. *Mladina*. Najdeno 04. decembra 2009 na spletnem naslovu <http://www.mladina.si/tehdnik/200927/deglobalizacija>
49. N. A. (2009, 19. februar). Globalisation: Turning their backs on the world. *The Economist*. Najdeno 04. januarja 2010 na spletnem naslovu

http://www.economist.com/world/international/displaystory.cfm?story_id=13145370&source=login_payBarrier

50. O'Connor, D., E. (2006). Localization. *Encyclopedia of the Global Economy: A Guide for Students and Researches, 1*. New Delhi: Academic Foundation.
51. Pax Britannica. (b.l.). V *Wikipedia, the free encyclopedia*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Pax_Britannica
52. Ratha, D. (2009, 23. marec). Remittances expected to fall by 5 to 8 percent in 2009. *Worldbank - Blogs*. Najdeno 30. decembra 2009 na spletnem naslovu <http://blogs.worldbank.org/peoplemove/remittances-expected-to-fall-by-5-to-8-percent-in-2009>
53. Ratha, D., Mohapatra, S., & Xu, Z. (2008, 11. november). Outlook for Remittance Flows 2008 - 2010. *Migration and Development Brief*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1110315015165/MD_Brief8.pdf
54. Scheve, K., & Slaughter, M. (2003). Foreign Direct Investments and Labor-Market Outcomes. *European Commission*. Najdeno 22. januarja 2010 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/economy_finance/events/2003/workshop/scheve_slaughter.pdf
55. Serrano, I., R. (2001, 10. september). Deglobalization: fast backward to the future. *A discussion paper on Global Scenarios for the PRRM Strategic Planning Process*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.prrm.org/speeches/irspdf/01deglobalization.pdf>
56. Shah., A. (2009, 22. marec). Today, over 25,000 children died around the world. *Globalissues*. Najdeno 30. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.globalissues.org/article/715/today-over-25000-children-died-around-the-world>
57. Shamim, A. (2009, 09. marec). Global Financial Assets Lost \$50 Trillion Last Year, ADB Says. *Bloomberg*. Najdeno 24. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601068&sid=aZ1kcJ7y3LDM>
58. Singapore. (b.l.). V *Wikipedia, the free encyclopedia*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://en.wikipedia.org/wiki/Singapore>
59. Soros, G. (2003). *Globalizacija*. Tržič: Učila International.
60. STA (2009, 15. december). Svetovno gospodarsko razpoloženje se izboljšuje, rast kljub temu ostaja nizka. *Dnevnik*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/poslovni_dnevnik/1042323367
61. *Stalno predstavništvo Republike Slovenije pri Uradu Združenih narodov in ostalih mednarodnih organizacijah v Ženevi (b.l.) – Ženeva predstavništvo*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://zeneva.predstavnistvo.si/index.php?id=2480>
62. Statistic Singapore. (2010). Najdeno 24. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.singstat.gov.sg/stats/keyind.html#econind>
63. Statistic Singapore. (2010). Najdeno 25. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.singstat.gov.sg/stats/themes/economy/ess/essa61.pdf>, <http://www.singstat.gov.sg/pubn/reference/mdsdec09.pdf>
64. Svetličič, M. (1996). *Svetovno podjetje: izzivi mednarodne proizvodnje*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

65. Svetovna banka. (2000). World Development Report 1999/2000. Najdeno 22. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/EXTWDRS/0,,contentMDK:22295143~pagePK:478093~piPK:477627~theSitePK:477624,00.html>
66. Svetovna banka. (2008, 11. november). *Migration and Development Brief 8*. Najdeno 24. januarja 2010 na spletnem naslovu http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1110315015165/MD_Brief8.pdf
67. Svetovna banka. (2009, 23. marec). *Migration and Development Brief 9*. Najdeno 24. januarja 2010 na spletnem naslovu http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/MD_Brief9_Mar2009.pdf
68. Svetovna trgovinska organizacija (2006, 2008, 2009). *World Tariff Profiles 2006, 2008, 2009*. Najdeno 27. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/res_e/reser_e/tariff_profiles_e.htm
69. Talberth, J. (2008). A New Bottom Line for Progress. *State of the World: Innovations for a Sustainable Economy* (str. 18-31). London: Earthscan.
70. Tariff Data. (b.l.). V *WTO Taiff Download Facility*. Najdeno 27. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://tariffdata.wto.org/ReportersAndProducts.aspx>
71. Tarzi, S., M. (1999). Financial Globalization and National Macroeconomic Policies: Managerial Challenges to the Nation State. *The Journal of Social, Political, and Economic Studies*, 24(2), 141–161.
72. Theodore Levitt. (b.l.) V *Wikipedia, the free encyclopedia*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Theodore_Levitt
73. UNCTAD – FDI. Najdeno 23. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://stats.unctad.org/FDI/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=3084>
74. UNCTAD. (2009). *World investment report 2009*. Najdeno 22. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.unctad.org/en/docs/wir2009_en.pdf
75. Wadhwa, V. (2009). A Reverse Brain Drain. *Issues in science and technology*. Najdeno 10. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://issues.org/25.3/wadhwa.html>
76. Wells., G., J. (2001, 03. maj). The Issue of Globalization-An Overview. *Congressional Research Service*. Najdeno 27. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=crs>
77. Williamson, J., G. (2002, september). Winners and Losers Over Two Centuries of Globalization. *NBER Working Paper No. 9161*. Najdeno 21. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://ideas.repec.org/p/nbr/nberwo/9161.html>
78. *World Bank – PovcalNet*. Najdeno 25. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/povDuplic.html>
79. Wroughton., L. (2008, 26. avgust). More people living below poverty line - World Bank. *Reuters*. Najdeno 30. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.reuters.com/article/idUSN26384266>
80. WTO. (2009). *World trade report 2009*. Najdeno 22. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report09_e.pdf